

Stowarzyszenie GREEN WAY zostało zarejestrowane w 1994 roku. Współpracuje z jednostkami samorządu lokalnego, przedsiębiorstwami, szkołami.
Celem statutowym Stowarzyszenia jest prowadzenie działań edukacyjnych i wdrożeniowych związanych z gospodarką odpadami.

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXII/132/04
Rady Gminy Hajnówka
z dnia 28 grudnia 2004 roku
w sprawie uchwalenia
Programu Ochrony Środowiska Gminy Hajnówka

Plan Ochrony Środowiska GMINA HAJNÓWKA

Opracowanie: mgr inż. Jarosław Piotr Zgiet

Białystok 2004 r.

Spis Treści

1. WPROWADZENIE	2
1.1. Podstawa prawna opracowania.....	5
1.2. Treść dokumentu.....	5
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY HAJNÓWKA	6
2.1. Położenie geograficzne.....	6
2.2. Sytuacja demograficzna.....	6
2.3. Użytkowanie gruntów.....	7
2.4. System komunikacyjny i infrastruktura.....	8
2.5. Rynek pracy.....	9
2.6. Finanse.....	10
3. STAN ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO GMINY HAJNÓWKA	11
3.1. Krajobraz i rzeźba terenu.....	11
3.2. Klimat.....	11
3.3. Gleby.....	12
3.4. Szata roślinna.....	16
3.5. Fauna.....	19
3.6. Budowa geologiczna.....	20
3.7. Zasoby wodne.....	21
3.8. Zasoby leśne.....	22
3.9. Obszary chronione gminy.....	22
4. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO GMINY	24
4.1. Zanieczyszczenia powierzchni ziemi.....	24
4.2. Zanieczyszczenia powietrza.....	25
4.3. Zanieczyszczenia wód.....	28
4.4. Inne zagrożenia.....	28
5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA OCHRONY ŚRODOWISKA	30
5.1. Ujęcia, wodociągi i stacje uzdatniania wody.....	30
5.2. Oczyszczalnie ścieków.....	30
5.3. Gromadzenie i unieszkodliwianie odpadów.....	31
6. ANALIZA SWOT	33
6.1. Czynniki wewnętrzne.....	33
6.2. Czynniki zewnętrzne.....	34
7. ZAMIERZENIA SAMORZĄDU W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA	37
8. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA GMINY HAJNÓWKA	38
8.1. Cel strategiczny i cele ogólne.....	38
8.2. Cele i zadania realizacyjne.....	39
8.2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu.....	39
8.2.2. Ochrona środowiska naturalnego.....	40
8.2.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi.....	43
8.2.4. Działania o charakterze systemowym.....	43
8.3. Program ochrony środowiska w latach 2004 – 2007.....	44
9. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM OCHRONY ŚRODOWISKA	54
9.1. Instrumenty polityki ochrony środowiska.....	54
9.2. Finansowanie zadań.....	62
LITERATURA	64

1. Wprowadzenie

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, przyjęta w 1997 roku stwierdza, że Polska – kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju – zapewnia ochronę środowiska naturalnego. Nakłada ona również na władze publiczne obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego współczesnemu i przyszłym pokoleniom.

W 2000 roku sporządzony został dokument programowy *II Polityka ekologiczna państwa*, który w 2001 roku został przyjęty przez Sejm. Ustala on cele ekologiczne do 2010 i 2025 roku. *II Polityka ekologiczna państwa* zakłada, że niepodważalnym kryterium obowiązującym na każdym szczeblu jej realizacji – także regionalnym i lokalnym – jest człowiek, jego zdrowie oraz jakość środowiska, w którym żyje i pracuje.

Człowiek jest ściśle związany w swojej działalności z systemem przyrodniczym (ziemia, woda, powietrze, zasoby i różnorodność biologiczna, oraz ekosystemy). Zachowanie równowagi w tym związku wymaga racjonalnego zarządzania wieloma czynnikami wpływającymi na stan środowiska, tj.:

- dostępem do zasobów środowiska,
- racjonalnym użytkowaniem zasobów przyrodniczych,
- zapobieganiem powstawaniu negatywnych skutków działalności gospodarczej,
- likwidacją niekorzystnych skutków działalności gospodarczej.

Podstawowym celem *II Polityki ekologicznej państwa* jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju, przy założeniu, że odpowiednia regulacja korzystania ze środowiska przyczyni się do eliminacji zagrożeń dla jakości i trwałości zasobów przyrodniczych. Przy jej realizacji powinny być przestrzegane następujące zasady:

- *zrównoważonego rozwoju* – jako zasada podstawowa,
- *przezorności* – przewidująca, że rozwiązywanie pojawiających się problemów powinno następować po stronie bezpiecznej oraz związana z nią zasada wysokiego poziomu ochrony środowiska,
- *integracji polityk*: ekologicznej i sektorowych,
- *równego dostępu do środowiska przyrodniczego*, w kategoriach równoważenia szans człowieka i przyrody oraz sprawiedliwości międzypokoleniowej, międzyregionalnej i międzygrupowej,
- *regionalizacji* w ramach ekosystemów europejskich oraz regionalizacji w stosunku do obszarów o zróżnicowanym stopniu przekształcenia i degradacji z równoczesnym rozszerzeniem uprawnień samorządu terytorialnego i wojewodów,
- *uspołecznienia*,
- „*zanieczyszczający płaci*”,
- *prewencji* – przeciwdziałanie negatywnym skutkom dla środowiska powinno być podejmowane na etapie planowania i realizacji przedsięwzięć,
- *stosowania najlepszych dostępnych technik* (BAT – Best Available Technique),
- *klauzul zabezpieczających*, umożliwiających państwom członkowskim stosowanie ostrzejszych kryteriów w porównaniu z wymogami prawa wspólnotowego,
- *skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej*.

Proces osiągania bezpieczeństwa ekologicznego kraju podzielono na trzy etapy:

- **I etap** - realizacja celów krótkookresowych (lata 2000 – 2002) w trakcie ubiegania o członkostwo w UE,
- **II etap** - realizacja celów średniookresowych (lata 2003 – 2010) w pierwszym okresie członkostwa, zakładającym okresy przejściowe i realizacje programów dostosowawczych,
- **III etap** - realizacja celów długookresowych w ramach *Strategii zrównoważonego rozwoju Polski do 2025 roku*.

Podstawowymi zadaniami polityki ekologicznej I etapu były:

- pełna realizacja postanowień „Układu Europejskiego”, ustalającego dziesięcioletni okres dla harmonizacji polskiego prawa ekologicznego z wymogami Unii Europejskiej (1994 – 2004),
- pełna realizacja *Narodowego programu przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej*, ustalającego zadania szczegółowe dla okresu przedakcesyjnego i zakładającego gotowość integracji w roku 2002.

Wymienione zadania były realizowane poprzez:

- harmonizację polskich przepisów prawnych z regulacjami obowiązującymi w Unii Europejskiej,
- reformę mechanizmów zarządzania ochroną środowiska, dostosowującą ją do wymogów związanych z integracją europejską,
- stworzenie warunków prawnych i organizacyjnych do realizacji międzynarodowych konwencji ekologicznych,
- pełne wdrożenie reformy zarządzania państwem we wszystkich ogniwach związanych z ochroną środowiska,
- sukcesywne wdrażanie rozwiązań prawnych w sferze ekologicznej, przyjętych w latach 2000 – 2002 przez Unię Europejską,
- zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko i zdrowie człowieka tak zwanych „gorących punktów”, tzn. miejsc intensywnego zagrożenia ekologicznego oraz zmniejszenie ich liczby,
- usprawnienie systemu przeciwdziałania powstawaniu nadzwyczajnych zagrożeń środowiska (poważnych awarii) oraz rozbudowę systemu ratownictwa ekologicznego i likwidacji skutków takich zagrożeń,
- podjęcie działań zmierzających do zintegrowania celów polityki sektorowej z polityką ekologiczną,
- rozpoczęcie wdrażania do realizacji polityki ekologicznej, nowoczesnych i skutecznych mechanizmów, metod i procedur, których pełne wdrożenie powinno nastąpić w okresie dostosowawczym.

Cele średniookresowe II etapu (2003 – 2010) przewidują istotną poprawę stanu środowiska, praktyczne wdrożenie unijnych przepisów i standardów ekologicznych oraz postanowień konwencji międzynarodowych i umów dwustronnych, a także wzmocnienie instytucjonalne podejmowanych działań.

Cele długookresowe III etapu (do 2025 roku) wiążą się z perspektywą zrównoważenia społeczno – gospodarczych procesów rozwojowych i pełną rewitalizacją zniszczonych ekosystemów. Zakładają one:

- ugruntowanie konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju,
- utrwalenie zasady skutecznej kontroli państwa nad strategicznymi zasobami przyrodniczymi,
- pełną integrację polityk – przestrzennej, ekologicznej i sektorowych,
- dokonanie przebudowy modelu produkcji i konsumpcji w kierunku poprawy efektywności surowcowo-energetycznej oraz minimalizacji negatywnego oddziaływania na środowisko wszelkich form działalności człowieka i rozwoju cywilizacyjnego,
- zachowanie obszarów o wysokich walorach turystyczno – rekreacyjnych,
- utrzymanie i ochronę istniejących ekosystemów o cennych wartościach przyrodniczych i kulturowych,
- odbudowę zniszczeń powstałych w środowisku przyrodniczym i renaturalizację cennych przyrodniczo obszarów,

- efektywny wzrost wartości produkcji w rolnictwie i leśnictwie poprzez lepsze wykorzystanie potencjału biologicznego oraz podnoszenie jakości zdrowotnej produktów przy przeciwdziałaniu nadmiernej intensywności procesów produkcyjnych oraz metod upraw i chowu zwierząt,
- rezygnację z niektórych osiągnięć nauki i techniki, które mogłyby negatywnie oddziaływać na środowisko,
- wypracowanie mechanizmów reagowania na nowe wyzwania pojawiające się wraz z postępującym rozwojem cywilizacji.

W 2002 roku opracowany został *Program wykonawczy do II Polityki ekologicznej państwa, na lata 2002 - 2010*, który jest dokumentem o charakterze operacyjnym tj. wskazującym wykonawców i terminy realizacji konkretnych zadań lub pakietów zadań przewidzianych do realizacji, a także szacującym niezbędne nakłady i źródła ich finansowania.

W związku z koniecznością dokonania harmonizacji polskiego prawa ochrony środowiska z prawem Unii Europejskiej, przepisy zawarte w unijnych aktach prawnych w tym zakresie są automatycznie transponowane do prawa krajowego.

Polska jest obecnie sygnatariuszem 33 konwencji, porozumień międzynarodowych oraz protokołów w dziedzinie ochrony środowiska, z których 21 ratyfikowała. Postanowienia większości konwencji mają odzwierciedlenie w przepisach Unii Europejskiej, natomiast postanowienia konwencji ratyfikowanych przez Polskę, do których nie przystąpiły kraje Unii Europejskiej, zgodnie z zasadą klauzul zabezpieczających, mają odzwierciedlenie w postanowieniach polskich przepisów prawnych.

1.1. Podstawa prawna opracowania

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.) nakłada na zarządy gmin obowiązek opracowania programów ochrony środowiska w celu realizacji polityki ekologicznej państwa. Ustawa *o odpadach* z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. Nr 62 poz. 628 z późn. zm.) wprowadza obowiązek opracowania planu gospodarki odpadami.

Do opracowania *Programu Ochrony Środowiska dla Gminy HAJNÓWKA na lata 2004 - 2011* przystąpiono w oparciu o wynik postępowania prowadzonego przez Urząd Gminy w HAJNÓWCE, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (tekst jednolity z 2002 r. Dz. U. Nr 72 poz. 664 z późn. zm.).

Przy opracowywaniu *Programu Ochrony Środowiska dla Gminy HAJNÓWKA na lata 2004 – 2011* posłużono się aktualnie obowiązującymi przepisami prawnymi w zakresie ochrony środowiska.

1.2. Treść dokumentu

Podstawową zasadą przyjętą w programie gminnym jest zasada zrównoważonego rozwoju, umożliwiająca harmonizację rozwoju gospodarczego i społecznego gminy z ochroną jego walorów środowiskowych. Przedstawiono w nim cele i zadania, zgodne z *Programem Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego* oraz z *Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami*, a także cele i zadania zgodne z *Programem Ochrony Środowiska dla Powiatu Hajnowskiego na lata 2004 - 2011* i *Powiatowym Planem Gospodarki Odpadami*. Wszystkie te dokumenty wskazują kierunki do stworzenia regionu realizującego podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju, czystego we wszystkich wymiarach środowiska naturalnego i o kompletnej infrastrukturze ochrony środowiska, radzącego sobie z problemami zanieczyszczenia pochodzących z różnych źródeł oraz odtwarzającego wartości środowiska naturalnego.

W niniejszej pracy przedstawiono ogólną charakterystykę gminy HAJNÓWKA, aktualny stan środowiska oraz zasobów naturalnych, zagrożenia środowiska wynikające z rozwoju gospodarczego, infrastrukturę techniczną ochrony środowiska, krótkoterminową (2004 – 2007) i długoterminową (2008 – 2011) politykę ochrony środowiska dla jego poszczególnych elementów cele i zadania realizacyjne oraz szacunkowe koszty wdrożenia działań na rzecz jego ochrony.

2. Ogólna charakterystyka gminy HAJNÓWKA

2.1. Położenie geograficzne

Gmina Hajnówka należy do powiatu hajnowskiego. Graniczy od północnego zachodu i od północy z Gminą Narew, od zachodu z Gminą Czyże, w części południowo-wschodniej z Gminą Dubicze Cerkiewne, dalej od południa granica gminy pokrywa się z granicą państwową Polski z Białorusią, od wschodu z Gminą Białowieża, a od północnego wschodu z Gminą Narewka. Gmina Hajnówka okala miasto Hajnówka, stanowiące oddzielną jednostkę administracyjną – Gminę Miejską, w którym znajduje się siedziba Urzędu Gminy Hajnówka. Gmina Hajnówka ma powierzchnię 293,15 km² i jest zamieszkiwana przez 4451 osób w przeważającej większości wyznania prawosławnego. Gęstość zaludnienia wynosi 15,2 osoby / km² i jest ona bardzo niska przy średniej gęstości zaludnienia 31 osób / km² powiatu hajnowskiego wliczając miasto Hajnówka i 60 osobach / km² w województwie podlaskim.

2.2. Sytuacja demograficzna

Liczba ludności gminy systematycznie maleje. Powodem ubytku ludności jest głównie migracja. Zmniejsza się także udział dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat oraz wzrasta zjawisko starzenia się ludności.

Wykaz sołectw Gminy Hajnówka na dzień 31.12.2003 r.

L.P.	NAZWA SOŁECTWA	LICZBA MIESZKAŃCÓW	L.P.	NAZWA SOŁECTWA	LICZBA MIESZKAŃCÓW
1.	Bielszczyzna	54	14.	Nowosady	445
2.	Borek	57	15.	Orzeszkowo	404
3.	Borysówka	166	16.	Pasieczniki Duże	135
4.	Chytra	126	17.	Postojowo	137
5.	Czyżyki	101	18.	Progale	32
6.	Dubicze Osoczne	120	19.	Puciska	61
7.	Dubiny	804	20.	Rzepińska	101
8.	Kotówka	81	21.	Stare Berezowo	340
9.	Lipiny	210	22.	Topiło	62
10.	Łozice	21	23.	Trywieża	99
11.	Mochnate	267	24.	Wasilkowo	67
12.	Nowoberezowo	297	25.	Wygoda	27
13.	Nowokornino	221			

Liczba mieszkańców gminy od roku:

lata	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Liczba ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania	4954	4870	4847	4668	4591	4577	4542	4453
Różnica		-84	-23	-179	-77	-14	-35	-89
średni roczny spadek liczby mieszkańców 62								

Jak wynika z powyższego zestawienia o około 62 osób rocznie zmniejsza się ilość mieszkańców Gminy HAJNÓWKA.

PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI DO 2014 roku

Lata	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
liczba mieszkańców	4391	4329	4267	4205	4143	4081	4019	3957	3895	3833	3771

2.3. Użytkowanie gruntów

Gmina Hajnówka ma charakter leśno – rolniczy. Jej całkowita powierzchnia wynosi 29.315 ha, z tego wg danych GUS w 2002 r. było:

- na lasy przypada 16.675 ha – 56,9 % powierzchni,
- użytki rolne ogółem zajmują 8923 ha – 30,4%, w tym:
 - grunty orne przypada 6.167 ha – 21,0%,
 - łąki 1.932 ha – 6,6%,
 - pastwiska 800 ha – 2,7%,
 - sady 23 ha - 0,1%,
- grunty pozostałe (tereny zurbanizowane, nieużytki, drogi, tereny kolejowe, wody itp. zajmują 3.717 ha – 12,7%.

Wschodnią część gminy zajmują tereny leśne należące do Puszczy Białowieskiej, która stanowi wieloprzestrzenny element ekosystemu przyrodniczego wchodzącego w skład Krajowego Systemu Obszarów Chronionych o znaczeniu europejskim.

Użytkowanie gruntów na terenie Gminy Hajnówka zmienia się w ostatnim okresie. Z roku na rok zmniejsza się powierzchnia użytków rolnych, a zwiększa się powierzchnia lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych. Świadczy to o odchodzeniu mieszkańców od produkcji rolniczej do produkcji leśnej i wzrastającej urbanizacji terenów gminy.

lata	1997		2000		2001		2002	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
<i>Przeznaczenie gruntów</i>								
<i>użytki rolne, w tym:</i>	10891	37,2	10775	36,7	10775	36,7	8923	30,4
<i>grunty orne</i>	7185	24,5	7219	24,6	7219	24,6	6167	21,0
<i>sady</i>	57	0,02	26	0,01	26	0,01	23	0,01
<i>łąki</i>	3649	12,4	2511	8,6	2511	8,6	1932	6,6
<i>pastwiska</i>			1019	3,5	1019	3,5	800	2,7
<i>lasy i grunty leśne</i>	16266	55,5	16623	56,7	16675	56,7	16675	56,7
<i>pozostałe</i>	2158	7,4	1917	6,5	1865	6,4	3717	12,7

2.4. System komunikacyjny i infrastruktura

Gmina Hajnówka położona jest na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich o znaczeniu regionalnym:

- Nr 685 Zabłudów – Narew - Nowosady – Hajnówka,
- Nr 691 Hajnówka – Kleszczele
- Nr 689 Brańsk - Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża

Zarządcą tych dróg jest Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich Podległy pod Podlaski Urząd Marszałkowski w Białymstoku. Stan dróg jest niezadowolający. Wymagają one napraw i remontów.

Drugą kategorię dróg na terenie Gminy Hajnówka stanowią drogi będące własnością Starostwa Hajnowskiego w Hajnówce. W większości mają one nawierzchnię asfaltową. Są to drogi:

- Nr 03664 Losinka – Jagodniki
- Nr 03707 Stary Kornin – Krywiatycze
- Nr 03702 Stare Berezowo - Stary Kornin
- Nr 03709 Dubicze Osoczne – Borek
- Nr 03710 droga wojewódzka nr 689-Chytra
- Nr 03699 Poryjewe – Orzeszkowo – Sacharewo
- Nr 03700 Orzeszkowo – Łozice
- Nr 03711 Progale – droga wojewódzka nr 689
- Nr 03695 Lipiny-Hajnówka
- Nr 03694 droga wojewódzka nr 685-Postołowo
- Nr 03669 Hajnówka – Bielszczyzna – Dubiny
- Nr 03668 koniec miasta Hajnówka – Czyżyki – Nowokornino
- Nr 03667 Dubiny - Wólka
- Nr 03670 Borysówka - Wasilkowo
- Nr 03666 Kuraszewo - Nowokornino
- Nr 03671 Nowiny – Rzepińska

Stan dróg również jest niezadowolający. Wymagają one napraw i remontów.

Następną kategorią dróg są drogi gminne będące własnością Gminy Hajnówka. Posiadają one łączną długość 34 km i w większości są to drogi nieutwardzone. Nawierzchnia asfaltowa wykonana jest tylko na długości 2,7 km. Ich stan techniczny jest bardzo zły i wymagają ciągłych remontów i napraw. Pociąga to za sobą duże nakłady sprzętu i środków.

Gmina również jest właścicielem i zarządcą dróg dojazdowych do pól. Są to drogi gruntowe o nawierzchni zwirowej. Ich stan techniczny nie odbiega od stanu dróg gminnych.

Uzupełnieniem układu komunikacyjnego jest linia jednotorowa linia kolejowa Siedlce – Mordy – Czeremcha - Hajnówka.

Elektroenergetyka

Obszar Gminy Hajnówka zaopatrywany jest w energię elektryczną z linii WN 110 kV RPZ Hajnówka – RPZ Lewkowo. Linia ta wymaga modernizacji. W związku ze zwiększonym zapotrzebowaniem na energię elektryczną na terenie gminy a także na stan techniczny sieci zachodzi konieczność rozbudowy i modernizacji linii SN oraz budowy nowej linii WN 110 kV PRZ Hajnówka – RPZ Czeremcha.

Zaopatrzenie w gaz

Na terenie gminy nie ma zaopatrzenia w gaz przewodowy.

2.5. Rynek pracy

W Gminie Hajnówka w 2002r. liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosiła 2344 osób, liczba ludności pracującej zawodowo 353 osób, w tym 130 kobiet.

Głównym działem gospodarki jest rolnictwo i leśnictwo, w którym pracuje 48 osób. Udział pracujących poza rolnictwem wynosi 305 osób.

Na przełomie lat 1998 - 1999 w gminie Hajnówka funkcjonowało 7 zakładów produkcyjnych 5 stanowiły tartaki i zakłady meblowe. Mało zróżnicowana struktura branżowa działalności produkcyjnej jest niezbyt korzystna ze względu na możliwość wzrostu bezrobocia w razie załamania rynku zbytu na określone wyroby, w tym przypadku tarcicę i meble.

Udział pracujących w przemyśle i budownictwie wynosi 224 osoby. W sferze usług zatrudnionych było 12 osób. Dość niski udział zatrudnienia w usługach może wynikać ze struktury wieku mieszkańców (duży udział ludności w wieku nieprodukcyjnym), niskich dochodów ludności oraz położenia w strefie podmiejskiej, gdzie miejscowości leżące najbliżej Hajnówki mają łatwy dostęp do usług.

W grupie wieku produkcyjnego mobilnego (18 – 44 lata) i niemobilnego (45 – 60/56 lat) wśród użytkowników gospodarstw zdecydowaną przewagę liczebną mają mężczyźni. W grupie wieku poprodukcyjnego nadal występuje przewaga liczebna mężczyzn, jednak udział kobiet stanowi ponad 40%.

Praca we własnym gospodarstwie rolnym stanowi główne źródło utrzymania większości mieszkańców gminy Hajnówka.

Pracujący poza rolnictwem.

	Ogółem	Rolnictwo, lowiectwo, leśnictwo i rybołówstwo	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe
2000	435	75	262	28	70
2001	364	72	207	42	43
2002	353	48	224	12	69

Na przełomie lat 2000-2002 zaobserwować można stopniowy spadek zatrudnienia

W roku 2002 na terenie gminy znajdowało się 311 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 304 to sektor prywatny (w latach poprzednich: 261 w 2000 roku i 307 w 2001 roku):

- rolnictwo, lowiectwo i leśnictwo – 40,
- przetwórstwo przemysłowe – 90,
- budownictwo -34,
- handel i naprawy - 62,
- hotele i restauracje – 2,
- transport, gospodarka magazynowa i łączność – 10,
- pośrednictwo finansowe – 13,
- obsługa nieruchomości i firm, nauka – 15,
- edukacja – 8,

- ochrona zdrowia i opieka społeczna – 4,
- inne - 31.

Na przełomie ostatnich trzech lat można zaobserwować wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Jest bardzo korzystne dla gminy jej mieszkańców, ponieważ:

- powstają nowe miejsca pracy,
- rosną zwiększają się dochody podatkowe gminy,
- zwiększa się ilość i jakość świadczonych usług na terenie gminy.

Liczba podmiotów gospodarczych w latach

Rok	Ogółem	rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	przetwórstwo przemysłowe	budownictwo	handel i naprawy	hotele i restauracje	transport, gospodarka magazynowa i łączność	pośrednictwo finansowe	obsługa nieruchomości i firm, nauka	edukacja	ochrona zdrowia i opieka społeczna	inne
2000	261	36	97	31	46	1	10	11	10	8	2	9
2001	307	38	90	34	62	2	12	14	13	7	2	32
2002	311	40	90	34	62	2	10	13	15	8	4	31

2.6. Finanse

Dochody gminy HAJNÓWKA w 2003 roku wyniosły 5.301 tys. zł, w tym dochody własne 1923 tys. zł, natomiast wydatki gminy w 2003 roku były nieco wyższe od dochodów i wyniosły 5555 tys. zł.

Dochody i wydatki budżetu gminy w badanym okresie kształtowały się nierównomiernie, co przedstawia tabela.

Dochody i wydatki gminy (tys. PLN)

Wyszczególnienie	2000 rok	2001 rok	2002 rok	2003 rok	Plan na 2004 r.
1. Dochody ogółem gminy	5.352,188	4.636,485	4.926,717	5.301,707	5.407,045
- w tym dochody własne	2.072,700	1.698,715	2.004,076	1.923,860	2.054,027
2. Wydatki ogółem	5.520,604	4.606,943	4.761,267	5.555,161	5.856,905
- w tym na inwestycje bieżące	1.583,336	360,908	430,269	1.011,844	1.041,230
- na ochronę środowiska	612,853	111,435	0,0	44,157	695,521
- na inwestycję służącą gospodarce wodnej	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Dane Urzędu Gminy w HAJNÓWCE

3. Stan środowiska przyrodniczego gminy HAJNÓWKA

3.1. Krajobraz i rzeźba terenu

Rzeźba terenu Gminy Hajnówka ukształtowana została podczas zlodowacenia środkowopolskiego, stadium Warty (Kondracki 1972). Obszar gminy jest lekko falisty i w sumie słabo urozmaicony morfologicznie, we wschodniej i południowo-wschodniej części dodatkowo rzeźba zamaskowana jest przez pokrywę leśną. Powierzchnia wysoczyzny w zachodniej części gminy zbudowana jest z gliny zwałowej o powierzchni zdenudowanej i urozmaiconej niewielkimi i płytkimi zagłębieniami bezodpływowymi. Powierzchnia ta znajduje się na wysokości 165 m. n.p.m. i wznosi się lekko w kierunku zachodnim do około 182 m. n.p.m. w okolicy Nowoberezowa. Wschodnią i południowo-wschodnią (puszczańską) część gminy budują piaski sandrowe, spod których między Hajnówką i Nowosadami wyłaniają się pojedyncze wzniesienia moreny czołowej.

Strop powierzchni sandru znajduje się na wysokości 160-170 m. n.p.m. natomiast wzniesienia czołowomorenowe wznoszą się do 195 m. n.p.m. Różnice wysokości względnych w tym rejonie dochodzą miejscami do 30 m. We wschodniej części gminy teren podnosi się, na powierzchni ukazuje się znowu glina zwałowa, w okolicy Czerlonki zwieńczona rozległym wzniesieniem czołowomorenowym (183 m. n.p.m.).

Na piaszczystej powierzchni sandru w południowej części gminy (rejon Topiła) uformowały się wały wydymowe (173 m. n.p.m.) osiągające 13 m. wysokości względnej. Najniższe położone tereny osiągają wysokość 150m. n.p.m., najwyższa kulminacja wznosi się na wysokość 195m. n.p.m., różnica wzniesień na terenie Gminy Hajnówka wynosi 45m.

3.2. Klimat

Zgodnie z podziałem Polski na dzielnice i regiony rolniczo – klimatyczne wg Gumińskiego, obszar gminy należy do dzielnicy podlaskiej. Tutejszy klimat ma wiele cech niekorzystnych. Liczba dni mroźnych wynosi od 50 do 60 w roku, a dni z przymrozkami od 110 do 138. Temperatura średnia roczna waha się od 6,5 do 7,0 C. Czas zalegania pokrywy śnieżnej wynosi 80-87 dni w ciągu roku. Okres bez przymrozków wynosi od 160 do 170 dni. Opady oscylują w przedziale 550-600 mm. Okres wegetacji jest krótki i trwa 190-205 dni.

Rozkład opadów w czasie jest korzystny, gdyż na okres wegetacyjny przypada ponad 70% ogólnej sumy opadów. Również częstotliwość opadów jest zadowalająca i wynosi średnio 86 dni z opadem. Okresy deficytowe w wilgoć przypadają z reguły na miesiąc maj lub czerwiec. Klimat gminy cechuje krótki okres wegetacji, długi okres zalegania pokrywy śnieżnej, późne wiosenne i wczesne jesienne przymrozki, maksimum opadów przypadające na okres letni oraz dominacja wiatrów z sektora zachodniego. W sumie warunki klimatyczne są niekorzystne a pod względem surowości porównywalne z pasem pogórzy.

Duży kompleks leśny, jakim jest Puszcza Białowieska, w znacznym stopniu wpływa na modyfikację klimatu. Wnętrze lasu odznacza się zmniejszoną amplitudą temperatur, zwiększoną ilością opadów i mniejszą prędkością wiatru, dłużej zalega tu pokrywa śnieżna. W skutek ograniczonej wymiany powietrza z otoczenia występuje w lesie większa wilgotność względna niż na terenach otwartych. Zachodzi tu, bowiem swoiste zjawisko symbiozy polegające z jednej strony na kumulowaniu pary wodnej w obrębie kompleksów leśnych, z drugiej zaś na możliwości absorpcji wilgoci przez rośliny w czasie suszy.

3.3. Gleby

Na ogólną powierzchnię Gminy Hajnówka wynoszącą 29315ha w 2002 r. użytki rolne zajmowały 8923 ha (30,4%). Ich strukturę użytkowania i stan własności przedstawia poniższa tabela.

Struktura użytków rolnych na terenie Gminy Hajnówka (dane US B- stok)

lata	1997		2000		2001		2002	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
<i>Sposób użytkowania</i>								
<i>użytki rolne, w tym:</i>	10891	37,2	10775	36,7	10775	36,7	8923	30,4
<i>grunty orne</i>	7185	24,5	7219	24,6	7219	24,6	6167	21,0
<i>sady</i>	57	0,02	26	0,01	26	0,01	23	0,01
<i>łąki</i>	3649	12,4	2511	8,6	2511	8,6	1932	6,6
<i>pastwiska</i>			1019	3,5	1019	3,5	800	2,7

Porównując dane z lat 1990 – 2002 można zauważyć następujące trendy:

- wśród gruntów rolnych dominują grunty orne oraz łąki i pastwiska,
- zmniejsza się powierzchnia użytków rolnych przeznaczonych na produkcję rolniczą,
- bardzo zmniejszyła się powierzchnia sadów.

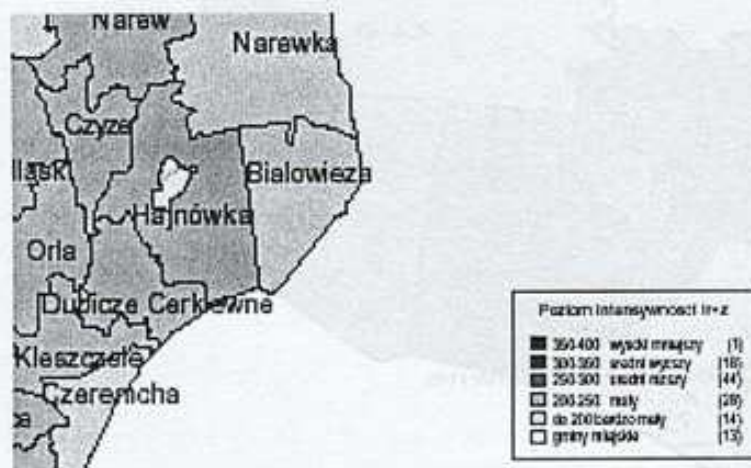
Z ogólnej oceny bonitacji gleb Gminy Hajnówka wynika, że na większości powierzchni gruntów występują gleby dobrej jakości.

Struktura gleb wg klas botanicznych.

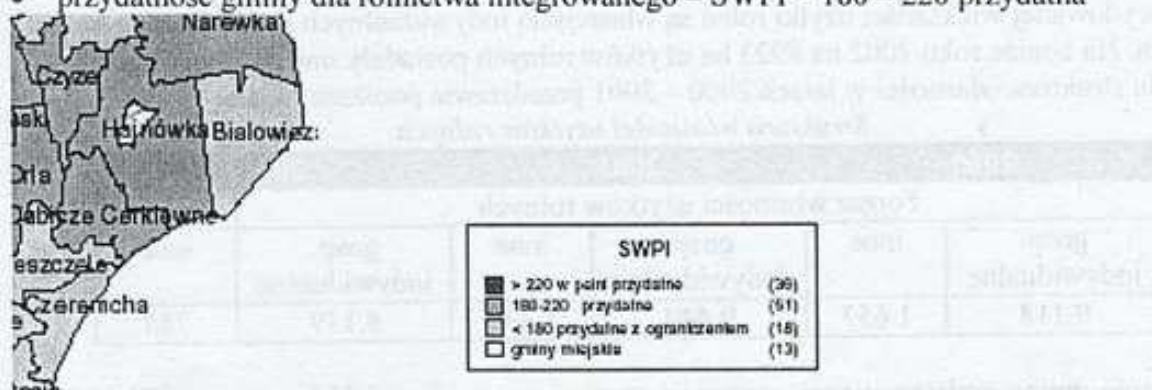
Grunty orne			Użytki zielone		
Klasa	Pow. - ha	%	Klasa	Pow. - ha	%
I	-	-	I	-	-
II	1	-	II	-	-
IIIa	194	2,5	IIIa	392	13,1
IIIb	1117	14,2	IV	1239	41,6
IVa	2746	29,8	V	1040	34,9
IVb	1796	22,7	VI	310	10,4
V	1779	22,7			
VI	618	7,9			

Najlepsze gleby występują w północno-zachodniej części gminy, charakteryzują się dobrymi i bardzo dobrymi potencjalnymi możliwościami produkcyjnymi. Należą do 2 i 4 kompleksu przydatności rolniczej i są w pełni przydatne do wprowadzenia rolnictwa ekologicznego oraz rolnictwa integrowanego. W roku 2000 wszystkie gminy województwa podlaskiego były badane przez IUNG Puławy pod kątem przydatności do produkcji rolnej. Gmina Hajnówka uzyskała wysokie notowania. Badana była:

- Intensywność organizacji produkcji rolniczej – Ir+z = 200 – 250 mała

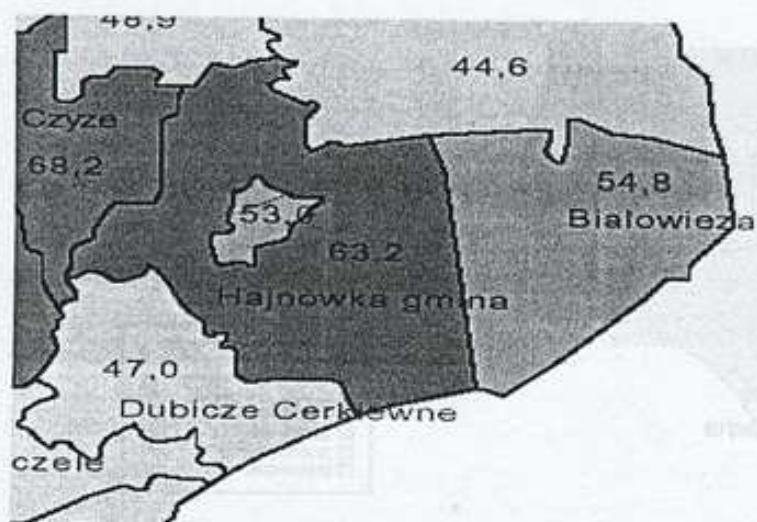
- przydatność gminy dla rolnictwa integrowanego – SWPI = 180 – 220 przydatna

- przydatność gminy dla rolnictwa ekologicznego – SWE > 200 w pełni przydatna

- waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy – 63,2 pkt. wysoka

W zdecydowanej większości użytki rolne są własnością indywidualnych gospodarstw rolnych. Na koniec roku 2002 na 8923 ha użytków rolnych posiadały one 8139 ha. Jak się zmienia struktura własności w latach 2000 – 2001 przedstawia poniższa tabela.

Struktura własności użytków rolnych.

2000		2001		2002	
Forma własności użytków rolnych					
gosp. indywidualne	inne	gosp. indywidualne	inne	gosp. indywidualne	inne
9.118	1.657	9.440	1.335	8.139	784

Na terenie gminy podstawowymi uprawami są zboża oraz ziemniaki i warzywa. W 2002 r. zasiewy zbóż na terenie gminy przedstawiały się następująco: pszenica - 1480 ha, żyto - 781, jęczmień - 215 ha, owies - 296 ha, pszenżyto - 351 ha, mieszanki zbożowe - 697 ha oraz kukurydza - 141 ha. Wraz ze zmianą powierzchni gospodarstw zmienia struktura zasiewów.

Struktura zasiewów

Rodzaj zasiewu	Powierzchnia w ha / %	
	1996	2002
Zboża ogółem	3851/53,6	3971/67,5
Ziemniaki	431/6,0	277/4,7
Warzywa	438/6,1	b.d.

Porównując dane z 1996 r. (Spis rolny) z danymi z 2002 r. zmniejsza się powierzchnia uprawy ziemniaków, rośnie natomiast powierzchnia zasiewów zbóż mimo zmniejszającej się powierzchni gruntów ornych.

Średnie plony uzyskiwane przez rolników kształtowały się nieco powyżej średniej krajowej i wynosiły: ziemniak - 21,7 t/ha. Z roślin zbożowych najlepiej plonowała pszenica - średni plon w tym rejonie wynosił 3,4 t/ha, a największe deklarowane plony osiągały 4,5 t/ha. Plon żyta średnio wynosił 2,5 t/ha. Sposób uprawy roli i inne zabiegi agrotechniczne są stosowane poprawnie.

Wg danych ze spisu z 2002 rolnicy z Gminy Hajnówka hodowali:

- 2.773 sztuk bydła, w tym 1.552 krowy,
- 3.028 trzody chlewnej, w tym 307 loch,
- 769 owiec,
- 97 koni,
- 11.872 sztuki drobiu, w tym 10.980 kurzego.

Na przestrzeni ostatnich lat nastąpiły przeobrażenia w strukturze gospodarstw rolnych. W wyniku likwidacji PGR zwiększyła się powierzchnia ogólna gospodarstw z 7.228 ha na 8.988 ha. Jednak nastąpił wzrost liczby gospodarstw rolnych z 863 na 1099. Spowodowało to zmniejszenie średniej powierzchni gospodarstwa z 8,37 ha na 8,17 ha.

Zwiększenie ilości gospodarstw nastąpiło wskutek:

1. podziałów gospodarstw w wyniku dziedziczenia,
2. zakupu działek o powierzchni powyżej 1 ha przeliczeniowego przez osoby uciekające przed płaceniem składek do ZUS,
3. zakupem działek rolnych na cele rekreacyjne o powierzchni powyżej 1 ha w celu uniknięcia opodatkowania podatkiem od nieruchomości.
4. zakupem gruntów rolnych niskich klas (V i VI kl.) z przeznaczeniem pod zalesienia.

Zmniejszenie powierzchni gospodarstw spowodowane czynnikami 2, 3, 4 nie wpłyną niekorzystnie na produkcję rolną, ponieważ nowopowstałe małe gospodarstwa nie będą się nią zajmować.

Gospodarstwa rolne na terenie Gminy Hajnówka

lata	1996	2002
Powierzchnia ogólna gospodarstw	7228	8988
Liczba gospodarstw	863	1099
Średnia powierzchnia gospodarstwa	8,37	8,17

Analiza rozkładu struktury obszarowej indywidualnych gospodarstw rolnych wskazuje na kumulację gospodarstw wielkoobszarowych w zachodniej części gminy, zaś w północno - zachodniej i południowej części - znaczne ich rozdrobnienie. Wynika to w głównej mierze ze zróżnicowania jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zróżnicowania przestrzennego cech demograficznych mieszkańców jak i położenia w stosunku do miasta. W północno - zachodniej i południowej części gminy udział mieszkańców w wieku produkcyjnym nie sięga nawet 50 %.

3.4. Szata roślinna

Teren gminy pod względem geobotanicznym położony jest na obszarze Działu Północnego, który stanowi strefę przejściową między strefą lasów mieszanych Europy Środkowej a szpilkowymi lasami tajgi europejskiej. Obszar ten wyznaczają południowo-zachodni zasięg świerka i północno-wschodni zasięg graba. O charakterze roślinności Działu Północnego, świadczy obecność roślin borealnych, w tym także reliktywów pleistoceniowych. Obok nich obficie występuje element górski, ze znacznym ograniczeniem elementu atlantyckiego. Głównymi zbiorowiskami leśnymi tego obszaru są świerczyny zajmujące szeroką gamę siedlisk. Grądy występują tylko na glebach najżyźniejszych. Zupełnie nie występują tu buczyny i jedliny. Dąbrowy świetliste występują rzadko i ma to związek z działalnością człowieka.

Bory sosnowe zajmują nie tylko najuboższe piaski rzeczne i wydmore, ale występują również na znacznie żyzniejszych utworach sandrowych. Torfowiska, o wyraźnych cechach kontynentalnych, w znacznym odsetku pokryte są lasami, które często kształtują ekstrazonalne, tajgowe zbiorowiska. Zalicza się do nich świerczynę torfowcową, bór mechowiskowy i bór bagienny.

Gmina Hajnówka podzielona jest na dwa obszary o zupełnie innych typach krajobrazu tj. na część południowo-wschodnią zajęta przez naturalne krajobrazy leśne Puszczy Białowieskiej oraz część zachodnią z krajobrazem kulturowym - polno-łąkowym. Szata roślinna „puszczańskiej” części gminy ma charakter typowo leśny. Charakteryzuje się ona dobrym zachowaniem i dużym zróżnicowaniem zbiorowisk leśnych. Dominującą rolę odgrywają tu grądy (zajmują 47,2% powierzchni lasów) - wielowarstwowe lasy mieszane, z wielogatunkowym drzewostanem, w którym największą rolę odgrywa grab, lipa, dąb z bogatym podszyciem i runem. Zajmują płaskie lub lekko pofalowane tereny właściwe dla strefy moreny dennej. Grądy występują na podłożu gliniastym o różnym stopniu żyzności i wilgotności, na glebach brunatnych oraz płowozemiach, wyjątkowo na niektórych postaciach mad i gleb skrytobelicowych. Duża skala zmienności siedlisk dostępnych dla grądów przynosi bogate zróżnicowanie tej grupy lasów. Na terenie Puszczy występują cztery podzespoły grądów - od najsuchszych grądów trzcinnikowych poprzez grądy typowe do żyznych i wilgotnych grądów czyszcowych i kokoryczowych. Drugim co do wielkości zajmowanego obszaru zbiorowiskiem leśnym puszczy jest bór mieszany wysoki (zajmuje 26,5% powierzchni lasów). Zajmuje siedliska pod względem wilgotności świeże na glebach skrytobelicowych. Występuje zwykle w terenie lekko pofalowanym, na stanowiskach wyżej położonych niż grąd, z którym przeważnie sąsiaduje. Bór mieszany wysoki ma charakter pośredni pomiędzy grądami i borami. Dominują w nim gatunki borowe (np. sosna i świerk w drzewostanie, borówki, gruszycki, mech w warstwie runa) ze znacznym udziałem gatunków lasów liściastych (np. dąb, lipa, grab w drzewostanie, zawilec gajowy, przylaszczka, fiołek leśny w warstwie runa).

Kolejnym istotnym elementem szaty roślinnej są łągi olszowo-jesionowe zajmujące organiczne gleby w zatorfionych dolinach strumieni i małych rzek. Są to lasy budowane głównie przez olszę i jesion z niewielką domieszką wiązu górskiego, lipy, dębu i grabu. Bujny podszyt budują: czeremcha, porzeczka czerwona, czarna i alpejska; leszczyna, kalina, wawrzynek wilczelyko, dereń świdwa, wiciokrzew suchodrzew oraz podrosty drzew budujących drzewostan. Charakterystycznym składnikiem tego zbiorowiska jest stały wysoki udział pnączy (głównie chmielu).

Runo łągów jest bardzo bogate, dominują w nim wysokie byliny: świerzabek kosmaty, wiązówka błotna, ostrożeń warzywny, wietlica samcza, jaskier kosmaty, pokrzywa zwyczajna. Niżej występują: skrzyp leśny, gwiazdnica gajowa, knieć błotna, jaskier rozłogowy, gajowiec żółty, przylaszczka, kopytnik, śledziennica, tojeść rozesłana oraz gatunki wczesnowiosenne np.: zawilec żółty i gajowy, ziarnopłon wiosenny itp. Na terenie

gminy łągi zachowały się tylko fragmentarycznie w dolinie rzeki Leśnej i strumienia Perebel. Bór mieszany niski (wilgotny) i borealna świerczyna torfowa występują najczęściej w kompleksie boru mieszanego wysokiego, w płytkich nieckach terenowych na glebach typu glejobielicy, powstałych w warunkach stagnacji wody pod powierzchnią gruntu. W drzewostanie obu zbiorowisk dominuje świerk, któremu w borze mieszanym niskim stale towarzyszą: osika, dąb szypułkowy i brzoza. Udział sosny jest wyraźnie mniejszy niż w borze mieszanym wysokim. Podszyt zdominowany jest przez świerk, kruszynę i jarzębinę. Nielicznie towarzyszą im grab i lipa. Stosunkowo ubogie w gatunki runo zdominowane jest paprocie (wielicę samiczą, nercznicę szerokolistną, krótkoostną i samczą), widłak jałowcowaty i borówki (czernicę i brusznicę). Dość licznie występują tu gatunki lasów liściastych, ale o wyraźnie osłabionej żywotności. Charakterystycznym rysem jest bujny, zwarty kobierzec mchów budowany głównie przez płonnik pospolity, rókiet pospolity, gajnik lśniący oraz torfowce występujące w obniżeniach terenu.

W drzewostanie borealnej świerczyny torfowcowej udział gatunków towarzyszących świerkowi jest bardzo ograniczony, najliczniej występuje sosna sporadycznie spotkać można olszę czarną brzozę omszoną i brodawkowatą oraz osikę. Podszyt także zdominowany jest przez bardzo dynamicznie odnawiający się świerk. Dno lasu przykryte jest grubym dywanem mchów torfowców, w runie dominują borówki, żurawina, widłak jałowcowaty oraz gatunki borealno-górskie i górskie np. gwiazdnica długolistna, gruszyczka jednokwiatowa, listera sercowata, turzyca życicowa, turzyca nitkowata i inne. Oba zbiorowiska ze względu na swój borealny (północny) charakter stanowią osobliwość szaty roślinnej Polski, występują wyłącznie w Polsce północno-wschodniej, a ich nieliczne stanowiska są na terenie gminy chronione w istniejących rezerwach przyrody.

Bór sosnowy świeży (czernicowy) wykształca się na glebach bielcowych wytworzonych z piasków. W drzewostanie panuje sosna z domieszką świerka i brzozy. W słabo zwartej i ubogiej warstwie podszytu najczęściej spotyka się: brzozę, świerk, dąb jałowiec i kruszynę. Runo ma charakter krzewinkowy - dominują w nim borówki (czernica i brusznica), wrzos i szczytowiec. Poza tym występują: trzy lub cztery gatunki gruszynek, pomoćnik baldaszkowy, widłaki (jałowcowaty, goździsty i spłaszczony), siódmaczek leśny, gorysz pagórkowy, kokoryczka wonna, pajęcznica gałęzista oraz rzadko spotykana sasanka otwarta i koniczyna lubinowata. Charakterystycznym rysem borów jest bujna, silnie zwarta warstwa mszyska. Bory sosnowe występują na niewielkiej powierzchni, w południowej części gminy na skraju zwanego kompleksu Puszczy.

Bór bagienny jest zbiorowiskiem leśnym porastającym torfowiska wysokie. W drzewostanie i w podszytu niepodzielnie panuje sosna z niewielką domieszką brzozy omszonej. Runo ma charakter mozaiki, w której obok gatunków borowych tj.: borówek (bagiennej, czernicy i brusznicy), bagna zwyczajnego itp. występują gatunki torfowiskowe takie jak: mchy torfowce, żurawina błotna, modrzewnica zwyczajna, welnianka pochwowata i turzyce. Bory bagienne wykształcają się w bezodpływowych nieckach terenowych. Na terenie gminy zbiorowisko zajmuje niewielkie powierzchnie w rezerwach: Michnówka i Sitki.

Bagienne lasy olszowe (tzw. olsy) i zarośla wierzb szerokolistnych (łozowiska) na terenie gminy wykształciły się w dolinie Leśnej, w zagłębieniach ze stałym nadmiarem częściowo stagnującej wody. Oba zbiorowiska są kolejnymi etapami sukcesji na torfowiskach niskich o bardzo zbliżonym składzie gatunkowym runa. W zalanych wodą dolinkach dominują gatunki torfowiskowe i szuwarowe takie jak: psianka słodkogórz, karbieniec, liczne turzyce: pęcherzykowata, zastrzona, błotna, długokłosa; kosaciec żółty, paprocie: nercznica błotna, grzebieniasta, wiellica samicza oraz trzcinnik lancetowaty, manna mielec i inne. Drzewa i krzewy wyrastają na kępkach, w łozowiskach są to wierzby: szara, pięciopęcikowa, uszata oraz kruszyna; w olsach olsza czarna i jako nieliczna domieszka: brzoza omszona, świerk i wierzby będące pozostałością po łozowiskach będących wcześniejszym etapem sukcesji

torfowisk niskich.

Zbiorowiska nieleśne w puszczańskej części gminy ograniczone są głównie do odlesionych dolin rzecznych oraz do zalewu na rzece Perebel. Występuje tu roślinność wodna, szuwały właściwe i wielkoturzycowe oraz wilgotne, nie użytkowane łąki ziołoroślowe.

W zachodniej, rolniczej części gminy przeważają zbiorowiska związane z rolniczą działalnością człowieka. Jest to mozaika pól (ze zbiorowiskami chwastów towarzyszących uprawom zbóż i roślin okopowych) i wilgotnych, zmeliorowanych intensywnie użytkowanych łąk wyczyńcowych, które są nawożone i podsiewane szlachetnymi gatunkami traw. Tereny osadnicze i zdewastowane (tj. wyeksploatowane wyrobiska piasku i żwiru) są miejscem występowania różnych zbiorowisk ruderalnych. Roślinność naturalna występuje wyłącznie w miejscach podmokłych - niewielkie oczka wodne wśród łąk, koryta rzek, zarastające stawy. Składają się na nią zbiorowiska torfowisk niskich, roślinności wodnej, szuwały właściwe i wielkoturzycowe oraz zarośla wierzbowe. Monotonny krajobraz tej części gminy urozmaicają niewielkie zagajniki sosnowe pochodzące z zalesienia gruntów porolnych niskiej bonitacji.

Gmina Hajnówka odznacza się znacznym bogactwem florystycznym z dwoma centrami - Puszcza Białowieską z roślinnością typowo leśną oraz znaczną liczbą gatunków rzadkich i objętych ochroną, większość stanowisk tych gatunków zgrupowana jest na terenie istniejących rezerwatów przyrody. Odmienny charakter ma zachodnia, rolnicza część gminy, w której dominują gatunki łąkowe i synantropijne związane z uprawami i osiedlami ludzkimi. Na terenie gminy stwierdzono występowanie około 670 gatunków roślin naczyniowych w tym 40 gatunków objętych ochroną całkowitą i 11 gatunków chronionych częściowo.

• Gatunki chronione częściowo

- 1 Bagno zwyczajne - *Ledum palustre* L.
- 2 Centuria zwyczajna - *Centaurium erythraea* RAFN subsp. *Erythraea*
- 3 Kalina koralowa - *Yiburnum opulus* L.
- 4 Konwalia majowa - *Convallaria majalis* L.
- 5 Kopytnik pospolity - *Asarum europaeum* L.
- 6 Mącznica lekarska - *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) SPRENG.
- 7 Paprotka zwyczajna - *Polypodium vulgare* L.
- 8 Pierwiosnek lekarski - *Primula veris* L.
- 9 Porzeczka czarna - *Ribes nigrum* L.
- 10 Przytulia wonna - *Galium odoratum* (L.) SCOP.
- 11 Turówka leśna - *Hierochloe australis* (SCHRAD.) ROEM. & SCHULT.

• Gatunki chronione całkowicie:

1. Arnika górską - *Arnica montana* L.
2. Bluszcz pospolity - *Hedera helix* L.
3. Barwinek pospolity - *Yinca minor* L.
4. Buławnik czerwony - *Cephalanthera rubra* (L.) RICH.
5. Gnieźnik leśny - *Neottia nidus-avis* (L.) RICH.
6. Goryczka wąskolistna - *Gentiana pneumonanthe* L.
7. Goździk piaskowy - *Dianthus arenarius* L.
8. Grażel żółty - *Nuphar lutea* (L.) SIBTH. & SM.
9. Groszek wschodniokarpacki - *Lathyrus laevigatus* (WALDST. & KIT.) GREN.
10. Gólka długoostrogowa - *Gymnadenia conopsea* (L.) R. BR.
11. Kosaciec syberyjski - *Iris sibirica* L.

12. Kruszczyk błotny - *Epipactis palustris* (L.) CRANTZ
13. Kukuczka kapturkowata - *Neottianthe cucullata* (L.) SCHLTR.
14. Kruszczyk rdzawoczerwony - *Epipactis atrorubens* (HOFFM.) BESSER
15. Kruszczyk szerokolistny - *Epipactis helleborine* (L.) CRANTZ
16. Lilia złotogłów - *Lilium martagon* L.
17. Listera jajowata - *Listera ovata* (L.) R. BR.
18. Listera sercowata - *Listera cordata* (L.) R. BR.
19. Mieczyk dachówkowaty - *Gladiolus imbricatus* L.
20. Naparstnica zwyczajna - *Digitalis grandiflora* MILL.
21. Orlik pospolity - *Aquilegia vulgaris* L.
22. Parzydło leśne - *Aruncus syriacus* KOSTEL.
23. Pełnik europejski - *Trollius europaeus* L. s. s.
24. Pióropusznik strusi - *Matteucia struthiopteris* (L.) TOD.
25. Podkolan biały - *Platanthera bifolia* (L.) RICH.
26. Podkolan zielonawy - *Platanthera chlorantha* (CUSTER) RCHB.
27. Pomocnik baldaszkowy - *Chimaphila umbellata* (L.) W. P. C. BARTON
28. Rosiczka okrągłolistna - *Drosera rotundifolia* L.
29. Sasanka otwarta - *Pulsatilla patens* (L.) MILL.
30. Storzyczek fuchsa - *Dactylorhiza fuchsii* (DRUCE) SOÓ
31. Storzyczek krwisty - *Dactylorhiza incarnata* (L.) SOÓ
32. Storzyczek plamisty - *Dactylorhiza maculata* (L.) SOÓ
33. Storzyczek szerokolistny - *Dactylorhiza majalis* (RCHB.) P. F. HUNT & SUMMERH
34. Tajęża jednostronna - *Goodyera repens* (L.) R. BR.
35. Wawrzynek wilczetyko - *Daphne mezereum* L.
36. Widłak goździsty - *Lycopodium clavatum* L.
37. Widłak jałowcowaty - *Lycopodium annotinum* L.
38. Widłak wroniec - *Huperzia selago* (L.) BERNH. ex SCHRANK & MART.
39. Wielosil błękitny - *Polemonium coeruleum* L.
40. Wierzba borówkolistna - *Salix myrtilloides* L.

3.5. Fauna

Największym bogactwem faunistycznym charakteryzuje się wschodnia puszczańska część Gminy Hajnówka. Występują tu niemal wszystkie gatunki zwierząt związanych z lasami mleszanymi strefy umiarkowanej Europy wschodniej.

Pod względem zoogeograficznym (Pugacewicz 1997) gmina należy do strefy przejściowej, w której przenikają się wpływy różnych typów awifauny. Awifaunę lęgową tego terenu można zaliczyć do podtypu europejsko-syberyjskiego, lub inaczej europejsko-borealnego.

Przez terytorium polskiej części Puszczy Białowieskiej, pomimo jej stosunkowo niewielkiego obszaru, przebiegają granice zasięgów geograficznych aż 8 gatunków i 2 podgatunków ptaków. Południową granicę swego zasięgu osiąga na tym terenie labędź krzykliwy, południowo-zachodnią sóweczka oraz wójcik, północno-wschodnią pelczacz ogrodowy i zniczek, natomiast północną- orzełek, kłaskawa i muchołówka białoszyja. Stwierdzone w polskiej części Puszczy stanowiska dzięcioła trójpalczastego wytyczają południowo-zachodnią granicę podgatunku nominatywnego. Dodatkowo w przypadku kilku innych gatunków (np. gągoł, dubelt, gadożer, włochatka, dzięcioł białogrzbiety) obszar ten leży w niedużej odległości od granic zwartych arealów tych ptaków.

Na terenie Puszczy Białowieskiej stwierdzono występowanie 14 gatunków ptaków (Pugacewicz 1997), 10 gatunków owadów i 14 gatunków ssaków wpisanych do Polskiej

Czerwonej Księgi Zwierząt (Głowaciński 1992). Są to:

• ptaki:

1. Gągoł - *Bucephala clangula* L.
2. Błotniak łąkowy - *Circuspygargus* L.
3. Kania rdzawa - *Mihus mifaus* L.
4. Orlik krzykliwy - *Aquilapomarina* C. L. Brehm.
5. Gadożer - *Circaetus gallicus* Gmel.
6. Gluszek - *Tetrao urogallus* L.
7. Kropiatka - *Porzana porzana* L.
8. Zielonka - *Porzana parva* Scop.
9. Dubelt - *Gallinago media* L.
10. Puchacz — *Bubo bubo* L.
11. Sóweczka - *Glaucidium passerinum* L.
12. Włochatka - *Aegolius funereus* L.
13. Dzięcioł biało-grzbiety - *Dendrocopos leucotos* Bechst.
14. Dzięcioł trójpalczasty - *Picoides tridactylus* L.

• owady:

1. Niepylak mnemoszyna - *Parnassius mnemosyne* L.
2. Zieleńczyk globularia - *Procris globulariae* Hubner.
3. Kraśnik kminowiec - *Zygaena cyanatae* Esper.
4. Barczatka borówczanka - *Phyllodesma ilicifolia* L.
5. Jelonek rogacz - *Lucanus cervus* L.
6. Wynurt - *Ceruchus chrysomelinus* Hochenwarth.
7. *Leioderus kollari* Redtenbacher.
8. Kozioróg dębosz - *Cerambyx cer do* L.
9. Pachnica - *Osmoderma eremita* Scopoli.
10. Trzmiel tajgowy - *Bombusjonellus* Kirby.

• ssaki:

1. Ryjówka średnia - *Sorex caecutiens* Laxman.
2. Rzęsorek mniejszy - *Neomys anomalus* Cabrera.
3. Mroczek posrebrzony - *Yespertillo murinus* L.
4. Mroczek poźlocisty - *Eptesicus nilssoni* Keyserling et Blasius.
5. Borowiaczek - *Nyctalus leisleri* Kuhl.
6. Zając bielak - *Lepus timidus* L.
7. Bóbr europejski - *Castorfiber* L.
8. Smużka - *Sicista betulina* Pallas.
9. Koszatka - *Dryomys nitedula* Pallas.
10. Popielica - *Glis glis* L.
11. Wilk - *Canis lupus* L.
12. Wydra - *Lutra lutra* L.
13. Ryś - *Lynx lynx* L.
14. Żubr - *Bison bonasus* L.

3.6. Budowa geologiczna

Obszar Gminy Hajnówka znajduje się w zasięgu wyniesienia mazursko-suwalskiego jednostki tektonicznej zbudowanej ze skał archaicznych i proterozoicznych. Strop tej jednostki spoczywa tu mniej więcej na głębokości 700m. Na powierzchni

krystaliniku leżą osady eokambru, kredy oraz trzeciorzędu. Powierzchnia podczwartorzędowa wykazuje ogólne nachylenie z południa ku północy.

Miąszość wyżej występujących osadów czwartorzędowych wynosi około 100 m. Na powierzchni leżą twory należące do zlodowacenia środkowopolskiego, w przeważającej części do stadiału północno-mazowieckiego i starszego mazowiecko-podlaskiego.

Najstarszym odsłaniającym się na powierzchni utworem są osady zastoiskowe (górne) - piaski mulkowate, mulki piaszczyste, mulki i ily. Występują one w dolinie rzeki Leśnej między Nowokorninem i Hajnówką. Miąszość tych osadów jest zróżnicowana i waha się od kilku do 40m. Całą zachodnią i miejscami wschodnią część gminy pokrywa glina zwałowa stadiału mazowiecko-podlaskiego. Miąszość tych osadów waha się w granicach 5-6 m. Glinę zwałową stadiału mazowiecko-podlaskiego pokrywają osady powstałe podczas recesji lądolodów tego stadiału. Są to piaski ze żwirami i głazami budujące wzgórza moren czołowych występujące na wschód od Hajnówki, w okolicy Czerlonki oraz na południu gminy - w okolicy Topiła. Wymienione powyżej utwory „zatopione” są w wodnolodowcowych piaskach ze żwirem związanych z transgresją i regresją lądolodu stadiału północno-mazowieckiego (osady dolne i górne). Miąszość tych osadów waha się od 6 do 20 m. U schyłku plejstocenu i na początku holocenu na piaszczystych powierzchniach lodowcowych i wodnolodowcowych (rejon Topiła) zaczęły formować się wydmy. Holocen reprezentują osady powstałe w dnach dolin rzecznych- piaski, mady, torfy oraz namuły wypełniające zagłębienia bezodpływowe. Miąszość namulów z reguły nie przekracza 2m.

Na terenie Gminy Hajnówka występują liczne złoża surowców naturalnych:

2. Złoże udokumentowane surowców ilastych o zasobach warunkowych „Trywieża” - położone jest w północno-zachodniej części gminy w okolicy miejscowości Trywieża. Zasoby złoża oceniono na 3672 tys. m³, z uwagi na położenie w obrębie gruntów rolnych chronionych (III i IV klasy bonitacji) eksploatację złoża uznano za warunkową.
3. Złoże surowców ilastych o zasobach szacunkowych „Szostakowo” - położone jest w zachodniej części gminy między Nowoberezowem a Szostakowem. Zasoby surowca szacowane są na 5mln. m³.
4. Obszary perspektywnego występowania surowców ilastych usytuowany jest w północnej części gminy. W 11 na 12 wykonanych tu otworach stwierdzono występowanie ilów o miąszości 3,7-29,7m.
5. Złoże kruszywa naturalnego o zasobach szacunkowych - położone jest w Borysówce, tworzą je piaski ze żwirem z wkładkami piasków drobno i gruboziarnistych. Miąszość złoża wynosi 9,8 m, zasoby oszacowano na 37 tys. m³.
6. Obszary perspektywnego występowania kruszywa naturalnego -wytyczone zostały w rejonie Nowosadów w oparciu o orzeczenie geologiczne. Złoże stanowią tu piaski ze żwirem o miąszości 8 m. W rejonie tym czynne są 2 wyrobiska, w których kruszywo wydobywane jest dorywczo na lokalne potrzeby.

Na terenie Gminy Hajnówka istnieje 48 czynnych punktów eksploatacji piasków ze żwirem i piasków, oraz 10 punktów eksploatacji dawnej.

3.7. Zasoby wodne

Obszar gminy odwadniany jest głównie przez rzekę Leśną Prawą (prawobrzeżny dopływ Bugu) i jej dopływ Perebel i Chwiszczej spływającą w kierunku SE. Północno-wschodnią część gminy odwadnia rzeka Łutownia – dopływ Narewki, zaś cieki wodne południowo-zachodniej części gminy (rejon Orzeszkowa, Pasieczników i Dubiczów Osoczonych) należą do dorzecza Orlanki – dopływu Narwi.

Rzeki płyną wąskimi, ale bogato rozczłonkowanymi dolinami wypełnionymi namulami lub torfami. W części puszczańskiej rzeki płyną naturalnymi korytami, a ich odlesione doliny są silnie zabagnione, miejscami nawet podtopione. Są to miejsca występowania mokrych łąk, szuwarzyisk i torfowisk niskich. W zachodniej, rolniczej części gminy rzeki zostały wciągnięte w system melioracji odwadniających. W ich osuszonych dolinach występują wysoko produktywne użytki zielone.

Naturalne zbiorniki wodne na terenie gminy nie występują. Największym sztucznym akwenem jest utworzony na rzece Perebel zbiornik (J. Basen) o powierzchni 16,7 ha służący do magazynowania i konserwowania drewna, po oczyszczeniu i może być wykorzystywany do rekreacji. Ponadto istnieje kilka niewielkich stawów obecnie silnie wypłyconych i zarośniętych przez roślinność szuwarową.

3.8. Zasoby leśne

Gmina Hajnówka odznacza się bardzo wysoką lesistością wynoszącą 56.7%. W 2002 r. lasy zajmowały 16.675 ha, w tym lasy państwowe 16.464 ha i lasy prywatne 211 ha. Prawie wszystkie lasy zlokalizowane są we wschodniej i południowej części gminy zajmowanej przez zwarty kompleks Puszczy Białowieskiej. Zachodnia część gminy jest całkowicie odlesiona. Dominującymi typami siedliskowymi lasów Puszczy Białowieskiej i Nadleśnictwa Hajnówka są: las mieszany świeży (LMśw), bór mieszany świeży (BMśw), las świeży (Lśw) i las wilgotny (Lw). Znaczne powierzchnie zajmowane są także siedliska: boru świeżego (Bśw), olsu (Ol) i olsu jesionowego (Olj).

~~Dominującymi typami siedliskowymi lasów Puszczy Białowieskiej i Nadleśnictwa Hajnówka są: las mieszany świeży (LMśw), bór mieszany świeży (BMśw), las świeży (Lśw) i las wilgotny (Lw). Znaczne powierzchnie zajmowane są także siedliska: boru świeżego (Bśw), olsu (Ol) i olsu jesionowego (Olj).~~ Najrzadszymi siedliskami są: las mieszany wilgotny (LMw), bór mieszany wilgotny (BMw), las mieszany bagienny (LMb), bór wilgotny (Bw) i bór bagienny (Bb).

Dominującymi gatunkami lasotwórczymi są sosna i świerk zajmujące razem około 50% powierzchni, wysoki udział mają także olsza (ok. 20%), dąb (ok. 12%), brzoza (ok. 10%) i grab (ok. 3%), pozostałe gatunki (jesion, klon, osika, lipa i inne) łącznie zajmują ok. 5% powierzchni lasów. Struktura siedliskowa i wiekowa drzewostanów gminy, dominacja siedlisk BMśw, LMśw i Lśw, znaczna ilość drzewostanów starszych klas wieku oraz naturalny charakter i bioróżnorodność Puszczy Białowieskiej, stanowi o wybitnych wartościach turystycznych tych lasów. Za najbardziej preferowane sposoby rekreacyjnego wykorzystania należy uznać: turystykę kwalifikowaną i swobodną penetrację połączoną ze zbiorem płodów runa leśnego (grzyby, jagody). Spod rekreacji są wyłączone rezerwy przyrody, strefy ochronne wokół gniazd (w okresie lęgowym) oraz uprawy leśne. Ograniczona jest także penetracja lasów wodochronnych.

3.9. Obszary chronione gminy

Z uwagi na swoje położenie 60,3 % powierzchni Gminy Hajnówka należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej o powierzchni 88.000 ha, z czego 17.691 ha znajduje się na terenie Gminy Hajnówka. Obszar ten obejmuje całą Puszczy Białowieską oraz teren położony na południe i południowy-zachód od puszczy z fragmentami lasów naturalnego pochodzenia i dużymi powierzchniami młodników sosnowych występujących na glebach porolnych. Na terenie Gminy Hajnówka obszar chroniony zajmuje całą wschodnią i południową (puszczańską) część gminy wraz z terenami rolniczymi położonymi na południe

od szosy Hajnówka - Siemiatycze (okolice wsi Orzeszkowo). Panuje tu krajobraz mozaikowy łąkowo – polno - leśny.

Puszcza Białowieska jest jednym z największych i najcenniejszych pod względem przyrodniczym kompleksów leśnych Europy. O wartości lasów białowieskich świadczy wysoki stopień naturalności, znaczne zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych (przy względnie wyrównanych warunkach klimatycznych i geologicznych) i bogactwo flory i fauny. Roślinność Puszczy składa się z około 106 zespołów roślinnych, na bogactwo flory składa się około 990 gatunków roślin naczyniowych, 254 gatunki mszaków, ponad 1000 gatunków grzybów i porostów; fauna reprezentowana jest przez 62 gatunki ssaków, 159 gatunków ptaków, 7 gatunków płazów 12 gatunków gadów, 24 gatunki ryb (Faliński 1977).

Wszystkie obiekty chronione Gminy Hajnówka zgrupowane są na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej. Istnieje tu 12 rezerwatów przyrody, 519,26 ha użytków ekologicznych, 361 pomników przyrody (drzewa i grupy drzew), 33 strefy ochronne gniazd ptaków (orlik krzykliwy, puchacz, bocian czarny), ostoja żubra o powierzchni 168,80 ha (oddziały 391A,B,C,D, 419A,B), siedliska mokre i wilgotne - lasy wodochronne 3528,13 ha.

Część puszczy administracyjnie należąca do Gminy Hajnówka została wyznaczona jako II i III strefa buforowa Rezerwatu Biosfery Białowieskiego Parku Narodowego. Od 01.01.1995 r. na mocy zarządzenia nr 30 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dn. 19. 12. 1994 r. powołano Leśny Kompleks Promocyjny Puszczy Białowieskiej.

Na terenie gminy istnieje obecnie 12 rezerwatów przyrody (8 leśnych, 3 faunistyczne i jeden krajobrazowy) o łącznej powierzchni 1940,25 ha. Wszystkie zlokalizowane są we wschodniej i południowo-wschodniej części gminy na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej.

Obszary chronione na terenie Gminy Hajnówka.

Forma ochrony	Powierzchnia w ha
Rezerwaty przyrody	
✓	Rezerwat krajobrazowy „Władysława Szafera” – zajmuje powierzchnię 699,10 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie lasów wzdłuż szosy Hajnówka -Białowieża. Rezerwat daje dobry przegląd składu gatunkowego i struktury głównych zbiorowisk leśnych Puszczy.
	Rezerwat Szczekotowo – jego powierzchnia wynosi 36,44 ha. Celem rezerwatu jest ochrona fragmentu Puszczy z największym skupiskiem kurhanów z okresu średniego średniowiecza oraz pozostałości po smolarniach i węglarniach z XII w.
✓	Rezerwat Lipiny – powierzchnia rezerwatu wynosi 24,51 ha. Celem rezerwatu jest ochrona fragmentu puszczy z udziałem dębu bezszypułkowego występującego na wschodniej granicy zasięgu.
✓	Rezerwat Dębowy Grąd – powierzchnia rezerwatu wynosi 100,47 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu puszczy z dorodnym wielogatunkowym drzewostanem z dużym udziałem dębu i jesionu.
✓	Rezerwat Głęboki Kąt – zajmuje powierzchnię 40,46 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z kilkoma dobrze zachowanymi zbiorowiskami leśnymi z dużym udziałem dorodnych dębów, z których wiele ma wymiary drzew pomnikowych.

✓	Rezerwat Michnówka – powierzchnia rezerwatu wynosi 85,86 ha, w tym 10,18 ha podlega ochronie ścisłej. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy obejmującego torfowisko wysokie oraz otaczające lasy reprezentujące szereg dobrze zachowanych zbiorowisk leśnych charakterystycznych dla Puszczy Białowieskiej.
✓	Rezerwat Sitki – powierzchnia rezerwatu wynosi 34,09 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy z występującymi tu kilkoma dobrze wykształconymi zbiorowiskami borów.
✓	Rezerwat Starzyna – powierzchnia rezerwatu wynosi 370,08 ha. Celem rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy z dobrze wykształconymi kilkoma zespołami leśnymi odznaczającymi się bogatą florą i stanowiącymi ostoję głuszca.
✓	Rezerwat Olszanka Myśliszcze – powierzchnia rezerwatu 240,17 ha. Celem rezerwatu jest ochrona bogatych stanowisk motyli dziennych i kraśników.
95 33/389 ✓	Rezerwat Berezowo – powierzchnia rezerwatu 115,79 ha. Celem rezerwatu jest ochrona bogatych stanowisk motyli dziennych i kraśników.
✓	Rezerwa Przewłoka – powierzchnia rezerwatu 78,61 ha. Celem rezerwatu jest ochrona bogatych stanowisk motyli dziennych i kraśników.
Użytki ekologiczne	Na terenie gminy występuje 519,26 ha użytków ekologicznych
Strefy ochronne	33 strefy ochronne gniazd ptaków (orlik krzykliwy, puchacz, bocian czarny)
Ostoje	Ostoja żubra o powierzchni 168,80 ha.
Siedliska	Siedliska mokre i wilgotne – lasy wodochronne 3528,13 ha.
Pomniki przyrody	361 pomników przyrody (drzewa i grupy drzew)

4. Zagrożenia środowiska przyrodniczego gminy

4.1. Zanieczyszczenia powierzchni ziemi

Odpady stałe oraz osady ściekowe są jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla ludzi i środowiska naturalnego. Dotyczy to zwłaszcza wód powierzchniowych, podziemnych oraz gleb. Z tego powodu racjonalna gospodarka odpadami i minimalizacja ich wytwarzania stała się w ostatnich latach jednym z najważniejszych aspektów w dziedzinie ochrony środowiska. W związku ze staraniami Polski o przyjęcie do Unii Europejskiej wystąpiła konieczność dostosowania naszego prawodawstwa do przepisów unijnych. Dotyczy to również uregulowań prawnych w zakresie gospodarki odpadami.

Odpady niebezpieczne

Do grupy odpadów niebezpiecznych należą odpady zawierające w swoim składzie substancje: toksyczne, palne, wybuchowe itd. Z wyżej wymienionych odpadów na obszarze gminy HAJNÓWKA do odpadów niebezpiecznych zaliczyć można: zużyte baterie, akumulatory, odpady zawierające rtęć (lampy rtęciowe, termometry), pozostałości oraz opakowania po farbach i lakierach, rozpuszczalniki organiczne, środki czyszczące, środki ochrony roślin (pestycydy) oraz opakowania po nich, zbiorniki po aerozolach, pozostałości domowych środków do dezynfekcji i dezynsekcji, odpady zawierające oleje, częściowo wykorzystane leki, materiały budowlane zawierające azbest (np. eternit), odpady wielkogabarytowe – przede wszystkim agregaty chłodnicze (lodówki), w których znajdują się freony; wraki samochodowe, w których są oleje, płyny hamulcowe.

Odpady zawierające azbest

Od 1997 roku istnieje zakaz stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. nr 161 poz. 628). W maju 2002 roku Rada Ministrów przyjęła „Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski”. Uwzględniając żywotność wyrobów cementowo – azbestowych program zakłada realizację usuwania tych wyrobów z budynków i budowli do 2032 r.

W związku z koniecznością usunięcia materiałów zawierających azbest z dziedziny komunalnej i gospodarczej należy w bliższej i dalszej perspektywie liczyć się ze wzrostem ilości tego typu odpadu. Jego ilości na terenie gminy będą możliwe do oszacowania w wyniku realizacji gminnego programu inwentaryzacji wyrobów azbestowych.

W województwie podlaskim nie ma składowiska, na którym można byłoby składować odpady zawierające azbest. Odpady takie mogą być unieszkodliwiane:

- na składowisku azbestowych odpadów poprodukcyjnych w Zgierzu (województwo łódzkie), administrowane przez zakład „EURO-BORUTA” ,
- na składowisku podległemu Przedsiębiorstwu Produkcyjno – Handlowo- Usługowemu IZOPOL w Trzemesznie,
- na składowisku Lubelskiej Agencji Ochrony Środowiska w Lublinie,
- na składowisku administrowanemu przez TELMAKO S.A. w Konopnicy,
- na składowisku administrowanemu przez Zakład Gospodarki Komunalnej w Radyminie,
- poprzez cementowanie przez BSC EKOPAL S.C. w Szczecinie.

Zgodnie z Programem Usuwania i Zagospodarowywania Azbestu dla Polski do 2032 roku Gmina HAJNÓWKA wykona program usuwania azbestu do końca 2006 roku.

4.2. Zanieczyszczenia powietrza

Na obszarze gminy HAJNÓWKA na jakość powietrza atmosferycznego bardzo duży wpływ ma tzw. emisja niska, czyli emisja z lokalnych kotłowni oraz gospodarstw indywidualnych. Emisja niska stanowi duże zagrożenie dla jakości powietrza, ponieważ jej źródłem jest niekontrolowane spalanie odpadów, w trakcie którego powstają silnie toksyczne związki chemiczne. Ten rodzaj emisji jest na danym obszarze szczególnie dużym problemem, gdyż na terenie gminy nie ma zorganizowanego systemu grzewczego, jedynie indywidualne kotłownie.

Na terenie gminy HAJNÓWKA, oraz w jej sąsiedztwie dominują niewielkie źródła emisji zanieczyszczeń powietrza. Są to głównie kotłownie grzewcze, emitujące do powietrza zanieczyszczenia powstające w wyniku spalania węgla, paliw płynnych i gazu ziemnego.

Liniowym źródłem zanieczyszczeń powietrza są trasy komunikacyjne. Ponadto, na jakość powietrza wpływa kierunek przeważających wiatrów, które mogą przenosić zanieczyszczenia z dalszych, bardziej uprzemysłowionych, a tym samym bardziej zanieczyszczonych obszarów w Polsce i Europie.

Według WIOŚ Białystok wielkość emisji zanieczyszczeń powietrza w 2002 r. dla powiatu hajnowskiego i całego województwa podlaskiego przedstawiała się następująco:

Powiat	Wielkość emisji (Mg/rok)				
	dwutlenek azotu	dwutlenek siarki	tlenek węgla	dwutlenek węgla	pył ogółem
hajnowski	82	226	585	58814	193
Razem woj.podlaskie	1782	3193	3882	880127	2911

O stanie powietrza mogą świadczyć wyniki badań prowadzonych w 2003 roku przez WIOŚ w mobilnym punkcie pomiarowym. Punkt pomiarowy zlokalizowano w Hajnówce przy ul. Piłsudskiego 6. Laboratorium ustawione zostało na terenie posesji Domu Nauczyciela. Od północnej strony znajdowały się budynki mieszkalne użyteczności publicznej. Po wschodniej stronie stacji znajdowały się budynki mieszkalne przy ul. Piłsudskiego.

Dwutlenek siarki (SO₂)

Stężenia 1-godzinne SO₂ były niskie, zawierały się w przedziale od 0 do 41 µg/m³. Nie zanotowano przypadków przekroczenia wartości dopuszczalnej. Maksymalna wartość 41 µg/m³ wystąpiła 13.02.2003 r. (godziny nocne), co stanowi 12% wartości dopuszczalnej (350 µg/m³). Najwyższe wartości stężeń 1-godzinnych zanotowano w lutym (średnia z miesiąca 7 µg/m³) a najniższe wartości w okresie pomiarowym od maja do grudnia (średnia z każdego miesiąca 1 µg/m³).

Stężenia 24-godzinne SO₂ wahały się od 0 do 12 µg/m³. Maksymalna wartość 12 µg/m³ wystąpiła 12.02.2003 r., co stanowi ok. 8 % wartości dopuszczalnej (150 µg/m³).

W ciągu całego okresu pomiarowego przez 82% czasu stężenia były niskie i nie przekraczały wartości 5 µg/m³. W pomiarach wykonywanych w okresie letnio - jesiennym notowano stężenia 24 - godzinne poniżej 3 µg/m³.

Stężenie średnie roczne SO₂ wyniosło 3 µg/m³.

Dwutlenek azotu (NO₂)

Wartości stężeń 1-godzinnych NO₂ wahały się w przedziale od 1 do 111 µg/m³ i charakteryzowały się zmiennością w ciągu doby wynikającą ze zmian parametrów meteorologicznych. Nie zanotowano przekroczenia wartości dopuszczalnej, maksymalną wartość 111 µg/m³ co stanowi 56% wartości dopuszczalnej (200 µg/m³). Najwyższe wartości stężeń 1 -godzinnych zanotowano w lutym (średnia z miesiąca 29 µg/m³) a najniższe wartości w grudniu (średnia z miesiąca 7 µg/m³).

Stężenia 24-godzinne NO₂ zanotowano od 3 do 47 µg/m³. W ciągu całego okresu pomiarowego stężenia były niskie i nie przekraczały wartości 50 µg/m³. Tylko w pomiarze z 12.02.2003 r. odnotowano stężenie 47 µg/m³.

Stężenie średnie roczne NO₂ wyniosło 19 µg/m³ co stanowi 48 % wartości dopuszczalnej (40 µg/m³).

Tlenek azotu (NO)

Wartości stężeń 1-godzinnych NO zawierały się w przedziale od 1 do 81 µg/m³. Najwyższe wartości stężeń zanotowano w lutym (średnia z miesiąca 9 µg/m³) a najniższe wartości w październiku i grudniu (średnia w każdym miesiącu 3 µg/m³).

Stężenia 24-godzinne NO wahały się od 1 do 19 µg/m³. Maksymalna wartość 19 µg/m³ wystąpiła 12.02.2003 r. W ciągu całego okresu pomiarowego przez 93 % czasu stężenia były niskie i nie przekraczały wartości 10 µg/m³. W pomiarach wykonywanych w okresie letnio - jesiennym notowano stężenia 24-godzinne poniżej 5 µg/m³.

Stężenie średnie roczne NO wyniosło 5 µg/m³.

Pyl zawieszony PM10

Stężenia 1-godzinne pyłu PM10 zawierały się w przedziale od 0 do 104 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Maksymalne stężenie 104 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiło 15.09.2003 r. w godzinach porannych. Podwyższone stężenie zanotowano przy bezwietrznej pogodzie. Najwyższe wartości stężeń 1-godzinnych zanotowano w marcu (średnia z miesiąca 53 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) a najniższe wartości w czerwcu (średnia z miesiąca 17 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Wartości stężeń średniodobowych pyłu PM10 zawierały się w przedziale od 6 do 101 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Maksymalną wartość 101 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zanotowano 13.02.2003 r., co stanowi 168% wartości dopuszczalnej powiększonej o margines tolerancji tj. 50+10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla 2003 r. Przekroczenia wystąpiły także 12.02.03 r. (84 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), 17.02.2003 r (61 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), 25.03.03 (68 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), 29.03.03 (81 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), 30.03.03 (72 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Podwyższone stężenia notowano przy bezwietrznej pogodzie i ujemnych temperaturach. Z pomiarów okresowych wynika, że szacowana ilość przekroczeń w roku wynosi 42 na 35 dopuszczalnych.

Stężenie średnie roczne pyłu PM10 wyniosło 30 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, co stanowi ok. 75 % wartości dopuszczalnej (40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Tlenek węgla (CO)

Stężenia 1-godzinne CO (obliczone jako średnia 8 godzinna krocząca) zawierały się w przedziale od 43 do 3798 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Maksymalne stężenie 3798 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiło 13.02.2003 r. Najwyższe wartości stężeń 1-godzinnych zanotowano w lutym (średnia z miesiąca 977 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) a najniższe wartości w grudniu (średnia z miesiąca 260 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Średnie stężenia 8-godzinne wystąpiły w granicy od 252 do 3798 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Maksymalna wartość 3798 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ przypadła, podobnie jak stężenie 1-godzinne, 13.02.2003 r. Wartość ta stanowi ok. 38 % normy dopuszczalnej (10000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). W ciągu całego okresu pomiarowego przez 80% czasu stężenia były niskie i nie przekraczały 1000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Stężenie średnie roczne stężenie CO wyniosło 825 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Ozon (O₃)

Stężenia 1-godzinne O₃ (obliczone jako średnia 8 godzinna krocząca) zawierały się w przedziale od 7 do 125 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Maksymalną wartość 125 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zanotowano 16.09.2003 r. Najwyższe wartości stężeń zanotowano w maju (średnia z miesiąca 88 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) a najniższe wartości w lutym (średnia z miesiąca 37 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Stężenia 8-godzinne wahały się od 20 do 125 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Maksymalną wartość 125 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zanotowano, podobnie jak 1-godzinne stężenie, 16.09.2003 r., co stanowi 104% normy dopuszczalnej (120 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Przekroczenia wystąpiły także 09.05.2003 r. (121 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), 20.06.2003 r. (121 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Dopuszczalna częstość przekroczenia ozonu wynosi 60 dni w roku kalendarzowym (uśrednione w ciągu 3 lat).

Stężenie średnie roczne ozonu wyniosło 76 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Ołów (Pb)

Stężenie średnie roczne ołowiu wyniosło 0,01 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ co stanowi 2% normy dopuszczalnej (0,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

1. Wyniki badań powietrza w Hajnówce wykazują, iż stężenia normowanych zanieczyszczeń gazowych były niskie. Maksymalne wartości SO₂ nie przekroczyły ok. 12 % normy dopuszczalnej (12% dla normowanych stężeń 1-godzinnych i 8 % przy stężeniach 24-godzinnych), CO-38%, NO₂, 56% (48% dla normowanych stężeń 24-godzinnych i 56% dla stężeń średnich rocznych).
2. Badane stężenia ołowiu w pyłe zawieszonym były bardzo niskie 2% średniorocznej normy dopuszczalnej.
3. Zanotowano przekroczenia dopuszczalnego poziomu pyłu PM10. Stężenia 24-godzinne przekroczyły normy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji. Zanotowana maksymalna wartość 101 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ stanowi 168% wartości dopuszczalnej powiększonej a

margines tolerancji (60 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla roku 2003). Wystąpiły one w specyficznych warunkach meteorologicznych podczas okresu grzewczego. Z pomiarów okresowych wynika, że szacowana liczba przekroczeń stężeń dobowych pyłu wyniosła 42 co wykraczało poza normę dopuszczalną tj. 35 razy w roku. Średnie roczne stężenie pyłu wyniosło 30 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ co stanowiło ok. 75% normy dopuszczalnej.

4. Zanotowano przekroczenia dopuszczalnego poziomu ozonu. Wystąpiły one w sezonie letnim. Jego pochodzenie wskazuje na oddziaływanie promieniowania słonecznego.

5. Wyniki badanych stężeń nienormowanych zanieczyszczeń:

o 1-godzinnych NO zawierały się w przedziale od 1 do 81 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, pyłu PM10 od 0 do 104 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,

o średniodobowego NO zawierały się w przedziale od 1 do 19 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, NO₂ od 3 do 47 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,

o średnich rocznych wynosily: dla SO₂ - 3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, NO - 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, CO - 825 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, ozonu - 76 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

6. Stężenia badanych zanieczyszczeń powietrza charakteryzują się zmiennością w ciągu roku, widoczną w odniesieniu do dwutlenku siarki i pyłu zawieszzonego. Jej źródłem jest spalanie węgla w sezonie grzewczym.

4.3. Zanieczyszczenia wód

W 2003 roku badania WIOŚ wykazały, że Leśna Prawa prowadziła wody pozaklasowe. Jedynym czynnikiem degradującym były fosforany. W III klasie czystości mieściły się wartości: utlenialności, ChZT, fosforu ogólnego. II klasę wykazywały: miano Coli typu kałowego oraz fenole lotne. Wartości pozostałych parametrów mieściły się w I klasie czystości. Głównym źródłem degradacji rzeki były źle oczyszczone ścieki komunalne i przemysłowe miasta Hajnówka. Występowanie bakterii Coli typu kałowego świadczy o odprowadzaniu do rzeki nieczyszczonych ścieków komunalnych również przez mieszkańców gminy.

Niekorzystnym zjawiskiem jest uregulowanie i oczyszczenie brzegów wszystkich cieków wodnych w północno-zachodniej (rolniczej) części gminy. Powoduje to przyspieszony spływ wód powierzchniowych i w efekcie obniżenie poziomu wód gruntowych.

4.4. Inne zagrożenia

Hałas i wibracje

Hałas jest obecnie powszechnie spotykanym zjawiskiem wpływającym na klimat akustyczny. Przy dużym natężeniu i długim czasie oddziaływania hałas może stanowić duże zagrożenie dla ludzi i środowiska przyrodniczego.

Hałas komunikacyjny jest jedynym czynnikiem mającym wpływ na klimat akustyczny gminy, jednak ma on znaczenie jedynie lokalne. Ruch drogowy jest tu jedynym źródłem hałasu.

Środki transportu to ruchome źródła hałasu decydujące o parametrach klimatu akustycznego, przede wszystkim na terenach zurbanizowanych. Większość pojazdów emituje hałas o poziomie dźwięku od 85 do 94 dB, przy dopuszczalnych natężeniach hałasu w środowisku, w otoczeniu budynków mieszkalnych od 35 do 55 dB w porze nocnej i od 40 do 65 dB w porze dziennej. Najbardziej uciążliwe są pojazdy ciężkie, z których 80% emituje hałas o poziomie dźwięku większym niż 80 dB, z czego 40% o poziomie większym niż 85 dB.

Zagrożenie poważnymi awariami

Awarie mogące zagrozić środowisku gminy HAJNÓWKA, mogą powstać w wyniku wypadków kolejowych i drogowych z udziałem cystern i autocystern przewożących materiały niebezpieczne. Zdarzenia te charakteryzują się specyficznymi cechami takimi jak: niepewność ich wystąpienia, złożoność przyczyn, różnorodność bezpośrednich skutków, indywidualnym i niepowtarzalnym przebiegiem.

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku prowadzi „Rejestr potencjalnych sprawców poważnych awarii”. W rejestrze tym nie znajduje się żaden z podmiotów położonych na terenie gminy HAJNÓWKA.

Istotnym źródłem zagrożeń na analizowanym obszarze, ze względu na możliwość wystąpienia katastrofy kolejowej, czy wypadku, są środki transportu przewożące materiały niebezpieczne. Szczególnie niebezpieczne mogą być awarie na mostach, gdyż grożą one bezpośrednim skażeniem rzek.

Przewoźników materiałów niebezpiecznych, obowiązuje zgłaszanie do Komend Wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej, przewozów kolejowych i drogowych przewozów autocysternami tzw. „sledzonych” substancji niebezpiecznych. Ponieważ obowiązek ten nie zawsze jest przestrzegany, stąd też nie są dokładnie znane ilości transportowanych materiałów.

Promieniowanie niejonizujące

Jednym z podstawowych źródeł promieniowania niejonizującego w gminie są przebiegające przez jej teren linie wysokiego napięcia. Są one jednak usytuowane w bezpiecznej odległości od zabudowań gospodarskich i mieszkalnych. Nie stwarzają one zatem poważnego zagrożenia dla mieszkańców gminy.

Tabela 1. Źródła promieniowania niejonizującego w gminie Hajnówka					
Opis źródła	Adres	Wysokość	Właściciel	Wzrost	Wzrost
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					
Linia wysokiego napięcia					

5. Infrastruktura techniczna ochrony środowiska

5.1. Ujęcia, wodociągi i stacje uzdatniania wody

Gmina Hajnówka jest wodociągowa w 100 %. Na dzień 31.12.2003 r. do sieci wodociągowej było podłączonych 1.314 gospodarstw domowych. Łączna długość sieci wodociągowej wynosi 101,7 km. Składają się na nią:

- wodociąg „Orzeszkowo” o długości 26,6 km z ujęciem wody w Orzeszkowie składającego się z dwóch studni głębinowych i stacji hydroforowej zaopatrującego w wodę 679 mieszkańców (15,3%)
- wodociąg „Nowoberezowo” o długości 26,6 km z ujęciem wody w Nowoberezowie składającego się z dwóch studni głębinowych i stacji hydroforowej i zaopatrującego w wodę 1987 mieszkańców (44,8%),
- wodociąg „Lipiny” o długości 2,3 km zaopatrującego w wodę 1.140 mieszkańców (25,7%) z ujęcia wody w Gminie Miejskiej Hajnówka.

Ponadto 607 mieszkańców (13,7%) z miejscowości Mochnate i Stare Berezowo zaopatrywanych jest w wodę z Gminy Dubicze Cerkiewne oraz 24 mieszkańców (0,5%) z Gminy Białowieża.

Eksploatacją wodociągów gminy zajmują się:

- Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Białymstoku – wodociąg „Orzeszkowo” i „Nowoberezowo”,
- Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Hajnówce - wodociąg „Lipiny”.

Dane techniczne ujęć wody Gminy Hajnówka

Lp	Nazwa ujęcia (lokalizacja)	Wydajność rzeczywista urządzeń do ujmowania i uzdatniania wody, średnia dobowo [m ³ /d]	Wydajność potencjalna istniejących urządzeń do ujmowania i uzdatniania wody, średnia dobowo [m ³ /d]	Liczba mieszkańców podłączonych do danego wodociągowego o zbiorczego w tym innych gmin	Czy uzdatniona woda spełnia wymogi wody do picia (zgodnie z Rozp. Min. Zdrowia z 19.11.2002-DZ. U. Nr203, poz.1718	Stopień zwodociągowania gminy
1.	Nowoberezowo	430,80	560,00	1987	TAK	44,8%
2.	Orzeszkowo	400,00	450,00	679	TAK	15,3%

5.2. Oczyszczalnie ścieków

✓ Skanalizowanie Gminy Hajnówka jest bardzo niskie w stosunku do stopnia zwodociągowania i wynosi zaledwie 23,4 %. Na koniec 2003 r. sieć kanalizacyjna miała długość 16,63 km i obsługiwała ona 1.038 mieszkańców gminy. Skanalizowane są miejscowości Mochnate, Stare Berezowo, Dubicze Osoczne, Nowoberezowo i częściowo miejscowość Dubiny. Ścieki odprowadzane są gminnej oczyszczalni ścieków w Mochnatem. Wyposażona ona jest w urządzenia oczyszczające:

- punkt zlewny ścieków dowożonych
- piaskownik pionowo-wirowy zlokalizowany w zbiorniku retencyjno-uśredniającym
- zbiornik retencyjno-uśredniający z mieszadłem

- poletko ociekowe piasku
- reaktory biologiczne SBR – BPOVAC – szt. 6
- stacja dozowania PIX
- kanał ścieków oczyszczonych
- urządzenia do odwadniania osadu typu DRAIMAD (workownice)

Osady najpierw magazynuje się w workach foliowych na terenie oczyszczalni w specjalnie do tego przeznaczonym pomieszczeniu a następnie wywozi się na wysypisko śmieci. Eksploatacją sieci oraz oczyszczalni zajmuje się WZM i UW w Białymstoku.

Na terenie gminy funkcjonują jeszcze dwie oczyszczalnie przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Dubinach oraz na terenie Jednostki Wojskowej w Nieznanym Borze. Z uwagi na wielkość ich znaczenie jest jednak marginalne.

Dane techniczne istniejących oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Hajnówka

Lp	Lokalizacja	Technologia oczyszczania ścieków	Rok budowy	Przepustowość rzeczywista [m ³ /d]	Przepustowość max [m ³ /d]	Obsługiwana liczba mieszkańców	%	Jednostka eksploatacją
1	Mochnate	Mechaniczno-biologiczny	1998	120	150	1.024	23,1%	WZM i UW Białystok
2	Szkoła w Dubinach	Biologiczna	1999	11		14	0,3%	Szkoła
3	Nieznany Bór	Mechaniczno-biologiczna						Jednostka wojskowa

Pozostałe nie podłączone do kanalizacji gospodarstwa zbierają ścieki w szambach. Jednak ich stan techniczny pozostawia wiele do życzenia. Są nieszczelne i powodują zanieczyszczenie wód gruntowych. Właściciele powinni szamba okresowo opróżniać i wywozić ścieki do oczyszczalni. Jednak najbardziej rozpowszechnione jest wywożenie ścieków na łąki. Stanowi to duże zagrożenie bakteriologiczne.

5.3. Gromadzenie i unieszkodliwianie odpadów

Prowadzenie racjonalnej gospodarki odpadami należy do zadań własnych gmin.

GROMADZENIE I TRANSPORT ODPADÓW ZMIESZANYCH

Gmina Hajnówka nie ma zorganizowanego systemu zbiórki odpadów. Mieszkańcy indywidualnie wywożą odpady na wysypiska zlokalizowane w pobliżu wsi.

GROMADZENIE I TRANSPORT SUROWCÓW ODPADOWYCH

Gromadzenie surowców odpadowych na terenie Gminy HAJNÓWKA rozpoczęto od 2002 roku od udziału dzieci i młodzieży w programie „Polskie Dni Recyklingu”

W 2003 r. zebrano 32,66 Mg surowców wtórnych nadających się do odzysku. Surowce zostały przekazane Stowarzyszeniu Green Way w Białymstoku, które posiada niezbędne decyzje administracyjne do transportu i przetwarzania surowców odpadowych.

Składowiska odpadów dla GMINY HAJNÓWKA są składowiskami odpadów innych niż

niebezpieczne i obojętne (dotychczas nazywane wysypiskami odpadów komunalnych). Składowiska odpadów na terenie gminy HAJNÓWKA zlokalizowane są w następujących miejscowościach i zajmują niżej wymienione powierzchnie:

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	POWIERZCHNIA (ha)
1.	Borysówka (Olchowa Kładka)	0,50
2.	Rzepiska	0,25
3.	Trywieża	0,27
4.	Nowoberezowo	0,55
5.	Stare Berezowo	1,41
6.	Mochnate	0,20
7.	Dubicze Osoczne	0,76
8.	Orzeszkowo	1,00
9.	Dubiny	1,14
10.	Nowosady	0,92
RAZEM		7,00

Przeznaczone są one do składowania **odpadów komunalnych** czyli odpadów powstających w gospodarstwach domowych, a także odpadów nie zawierających odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Wyżej wymienione składowiska odpadów nie spełniają wymagań stawianych tego typu obiektom. Składowiska w miejscowościach:

- ORZESZKOWO,
- DUBINY,
- DUBICZE OSOCZNE,
- MOCHNATE,
- NOWOBEREZOWO,
- TRYWIEŻA,
- RZEPISKA,
- BORYSÓWKA,

w związku z zamierzeniami władz gminy wprowadzenia zorganizowanego odbioru odpadów od mieszkańców zostały zamknięte w 2003 r..

Pozostałe dwa składowiska zlokalizowane w miejscowościach NOWOSADY i STARE BEREZOWO ze względu na ich lokalizację i możliwość prowadzenia racjonalnej gospodarki odpadami będą użytkowane do 2009 roku. Po tym okresie nastąpi ich rekultywacja i całkowite zamknięcie.

Odpady niebezpieczne powstające na terenie gminy HAJNÓWKA to głównie zużyte baterie, akumulatory, odpady zawierające rtęć, pozostałości oraz opakowania po farbach i lakierach, rozpuszczalniki organiczne, środki czyszczące, środki ochrony roślin (pestycydy) oraz opakowania po nich, zbiorniki po aerozolach, pozostałości domowych środków do dezynfekcji i dezynsekcji, odpady zawierające oleje, częściowo wykorzystane leki czy też płyty azbestowe.

Na analizowanym obszarze nie ma zakładów unieszkodliwiających odpady niebezpieczne, dlatego też odpady te należy kierować do unieszkodliwienia w zakładach specjalistycznych, posiadających odpowiednie zezwolenia.

6. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest analizą słabych i mocnych stron gminy oraz szans i zagrożeń wynikających z uwarunkowań i regulacji zewnętrznych. Opisana niżej analiza przedstawia uporządkowane według znaczenia (od najważniejszych do mało ważnych) czynniki wewnętrzne i zewnętrzne.

6.1. Czynniki wewnętrzne

Mocne strony

Stan przyrody i środowiska

- 1) duża różnorodność biologiczna i przyrodnicza obszaru gminy (krajobrazowa, ekosystemowa, gatunkowa),
- 2) wysokie walory krajobrazowe obszaru gminy (region Puszczy Białowieskiej),
- 3) bardzo wysoka lesistość,
- 4) położenie na obszarze *Zielonych Pluc Polski*,
- 5) duża liczba obszarów i obiektów objętych ochroną prawną,
- 6) niski poziom chemizacji środowiska naturalnego,
- 7) duża różnorodność środowiska geograficznego i kulturowego.

Stan infrastruktury służącej ochronie środowiska

- 1) zaspokajająca potrzeby mieszkańców sieć wodociągowa.

Sfera gospodarcza

- 1) brak zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska,
- 2) nieingerująca w środowisko tradycyjna gospodarka rolna, rozwój przyjaznych środowisku naturalnemu form gospodarowania,
- 3) sprzyjające warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i integrowanego,
- 4) wdrażanie zasad gospodarki leśnej sprzyjających zachowaniu różnorodności biologicznej, stopniowa „ekologizacja” gospodarki leśnej,
- 5) nieagresywna w stosunku do środowiska tradycyjna gospodarka rolna.

Sfera społeczna

- 1) działalność edukacyjna prowadzona przez pracowników obszarów chronionych oraz członków proekologicznych organizacji pozarządowych (akcje prośrodowiskowe – sprzątanie świata, dzień ziemi, itp.),
- 2) rosnące doświadczenie i kwalifikacje osób zajmujących się ochroną środowiska w gminie.

Słabe strony

Stan przyrody i środowiska

- 1) wprowadzenie intensywnych form gospodarowania w rolnictwie i leśnictwie,
- 2) kolizyjność tras komunikacyjnych z obszarami cennymi przyrodniczo,

- 3) postępująca dewastacja krajobrazu poprzez brak harmonizacji z otoczeniem, zabudowę oraz infrastrukturę techniczną,
- 4) urbanizacja miejsc cennych przyrodniczo.

Stan infrastruktury służącej ochronie środowiska

- 1) dysproporcja w długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- 2) brak składowiska odpadów urządzonego zgodnie z normami ochrony środowiska,
- 3) brak składowiska przystosowanego do składowania odpadów niebezpiecznych.

Sfera gospodarcza

- 1) ograniczony dostęp do środków finansowych na rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej ochronie środowiska.

Sfera społeczna

- 1) powolny wzrost świadomości ekologicznej, brak indywidualnych nawyków i postaw prośrodowiskowych (segregacji odpadów, oszczędności wody, nie zaśmiecania lasów itd.),
- 2) słabo rozpowszechniona wiedza na temat technicznych i organizacyjnych rozwiązań służących ochronie środowiska (nowe prawo ochrony środowiska, najlepsze dostępne techniki – BAT itp.),
- 3) niski stopień wykształcenia mieszkańców.

Sfera prawna i polityczna

- 1) niepełny zakres monitoringu stanu środowiska (stanu czystości gleb, stanu czystości wód powierzchniowych, stanu czystości powietrza, częstotliwości badań),
- 2) niewystarczające finansowanie czynnej ochrony przyrody oraz monitoringu środowiska,
- 3) niedostateczne nakłady na ochronę środowiska.

6.2. Czynniki zewnętrzne

Szanse

Sfera prawna i polityczna

- 1) aktualne przepisy ochrony przyrody i środowiska, w tym przepisy związane z koniecznością wykonywania ocen oddziaływania inwestycji na środowisko i monitoringu stanu środowiska,
- 2) wprowadzenie nowych zasad finansowania inwestycji i działań proekologicznych (preferencyjne kredyty, ulgi podatkowe, dotacje z budżetu państwa),
- 3) możliwość uzyskiwania dotacji i pożyczek z funduszy krajowych i zagranicznych na inwestycje zmniejszające uciążliwość gospodarki dla środowiska oraz na rozwój infrastruktury.

Sfera przyrodnicza i społeczno – gospodarcza

- 1) możliwość uzyskania zewnętrznego (krajowego i/lub zagranicznego) wsparcia finansowego programów ochrony różnorodności przyrodniczej oraz realizacji programu zalesiania gruntów o niskiej przydatności rolniczej,
- 2) możliwość wzmocnienia systemu ochrony przyrody przez utworzenie transgranicznych obszarów chronionych
- 3) wspieranie inicjatyw samorządów, organizacji i instytucji zmierzających do uzyskania pomocy finansowej programów UE na rozwój infrastruktury ochrony środowiska,
- 4) wzrost zainteresowania ochroną środowiska, wzrost popytu na zdrową żywność, agroturystykę i turystykę przyrodniczą.
- 5) skoordynowanie działań prośrodowiskowych na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej,
- 6) możliwość wdrożenia programów rolno-środowiskowych UE,

Zagrożenia

Sfera prawna i polityczna

- 1) silna konkurencja o uzyskanie wsparcia finansowego na ochronę środowiska ze źródeł unijnych.

Sfera przyrodnicza i społeczno - gospodarcza

- 1) intensyfikacja produkcji rolnej prowadząca do wzrostu nawożenia, stosowania pestycydów, homogenizacji użytków rolnych oraz zaniku lokalnych odmian roślin uprawnych i ras zwierząt hodowlanych,
- 2) rosąca presja turystyczna na obszarach o najcenniejszych walorach przyrodniczych.

Wnioski z analizy SWOT

Przedstawiona powyżej analiza SWOT ukazuje atuty, słabości, szanse i zagrożenia gminy HAJNÓWKA, w sferze działań związanych z ochroną środowiska przyrodniczego. Ustalenie oraz analiza mocnych i słabych stron gminy, oraz szans i zagrożeń pojawiających się w jej otoczeniu, pozwala na budowę strategii, określenie celów i zadań własnych gminy na przyszłość. Należy wzmacniać mocne strony i wykorzystywać szanse, oraz eliminować słabe strony i omijać zagrożenia.

Niewątpliwie największym atutem gminy jest czyste środowisko przyrodnicze, oraz położenie gminy w obrębie Puszczy Białowieskiej.

Bardzo ważną słabą stroną gminy jest słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna. Na terenach nieskanalizowanych, ścieki gromadzone są często w nieuszczelnionych szambach, skąd mogą przesączać się w głąb profilu glebowego, prowadząc do zanieczyszczenia gleby i wód podziemnych. Brak kanalizacji stanowi również zagrożenie dla wód powierzchniowych, gdyż na terenach nieskanalizowanych często obserwowane są nielegalne zrzuty surowych ścieków do odbiornika.

Dużą szansą, są nowe przepisy ochrony środowiska (obowiązek wykonywania ocen oddziaływania inwestycji na środowisko i monitoringu stanu środowiska), jak również wspieranie inwestycji prośrodowiskowych (instrumenty prawno-ekonomiczne mobilizujące do realizacji inwestycji prośrodowiskowych wynikających ze strategii krajowych oraz przyjętych zobowiązań międzynarodowych, nowe zasady finansowania inwestycji i działań prośrodowiskowych, itp.).

Poważnym zagrożeniem jest brak racjonalnych rozwiązań utylizacji odchodów zwierzęcych w gospodarstwach wysokotowarowych, oraz intensyfikacja produkcji rolnej (wzrost nawożenia i stosowania pestycydów), co zwiększa prawdopodobieństwo skażenia środowiska.

Zespół czynników wpływających na sytuację gminy, będzie miał w kolejnych latach decydujący wpływ na kształtowanie stanu środowiska naturalnego gminy HAJNÓWKA, oraz podejmowanych działań na jego rzecz przez władze gminy, powiatu, województwa, czy kraju.

7. Zamierzenia samorządu w zakresie ochrony środowiska

Zamierzenia samorządu w zakresie ochrony środowiska analizowano na podstawie następujących dokumentów:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy HAJNÓWKA,
- ankieta gminy, realizowana w marcu 2004 r.,
- Powiatowy Program Ochrony Środowiska, Hajnówka 2003 r.
- Wojewódzki Program Ochrony Środowiska – załączniki WPGO,

Planowane inwestycje z zakresu ochrony środowiska w gminie HAJNÓWKA:

l.p.	Nazwa zadania	Okres realizacji
Lata 2004 - 2006		
1.	Kanalizacja sanitarna w Dubinach - II etap	2004
2.	Modernizacja drogi Czyżyki - Nowoberezowo	2004
3.	Wprowadzenie kompleksowej gospodarki odpadami – I etap Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów: w Trywieży, Rzepiskach, Olchowej Kładce, Dubiczach Osocznych, Nowoberezowie, Mochnatem, Orzeszkowie, Dubinach i Lipinach	2004
4.	Modernizacja drogi Nowoberezowo - osiedle po PGR	2004-2005
5.	Kanalizacja sanitarna w Lipinach	2005
6.	Wprowadzenie kompleksowej gospodarki odpadami – II etap Ustawienie kontenerów na odpady w miejscowościach na terenie Gminy Hajnówka i wprowadzenie selektywnej zbiórki surowców wtórnych u źródła	2005
7.	Kanalizacja sanitarna Dubiny - III etap i Nowosady	2005-2006
8.	Modernizacja dróg gminnych	2005-2006
9.	Budowa oświetlenia ulicznego w Pasiecznikach Dużych	2005-2006
10.	Wymiana oświetlenia na energooszczędne we wszystkich miejscowościach na terenie gminy	2005-2006
11.	Budowa oświetlenia ulicznego w Postolowie - zabudowa kolonijna oraz w Dubinach - przedłużenie oświetlenia w ulicy Nowej	2005-2006
Lata 2007-2013		
12.	Budowa oczyszczalni ścieków w Nowosadach	2007
13.	Budowa zbiornika retencyjnego w miejscowości Trywieża	2007
14.	Kanalizacja sanitarna i oczyszczalnia ścieków w Orzeszkowie	2007
15.	Kanalizacja sanitarna Dubicze Osoczne – Chytra	2007
16.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Postolowie i Sawinym Grodzie	2007

17.	Wprowadzenie kompleksowej gospodarki odpadami – III etap Budowa gminnego wysypiska odpadów w Dubinach i rekultywacja nieczynnych wysypisk w Nowosadach i Starym Berezowie	2007-2008
18.	Modernizacja dróg gminnych	2007-2010
19.	Budowa kanalizacji Nowokornino – Trywieża – Kotówka	2008-2009
20.	Budowa zbiornika retencyjnego w Chytrej	2008-2010
21.	Budowa kanalizacji Rzepiska – Borysówka – Wasilkowo	2010
22.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w zabudowie rozproszonej i kolonijnej oraz w małych miejscowościach	2010-2011
23.	Modernizacja dróg gminnych	2010-2012
24.	Przebudowa zbiornika retencyjnego w miejscowości Topilo	2010-2012

* W pozycjach „Modernizacja dróg gminnych” wskazanie konkretnej drogi do realizacji będzie następowało po podjęciu decyzji przez radnych na posiedzeniach komisji i zatwierdzeniu w projekcie budżetu na dany rok.

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Hajnówka

8. Program ochrony środowiska gminy HAJNÓWKA

Położenie gminy HAJNÓWKA w otoczeniu Puszczy Białowieskiej charakteryzującej się niskim stopniem urbanizacji i uprzemysłowienia oraz dobrze zachowanymi walorami środowiska naturalnego, jak również stosunkowo wysokim udziałem zatrudnienia w rolnictwie i leśnictwie, a także niskie uprzemysłowienie gminy i brak inwestycji w przemysł dają podstawy, by przyjąć założenie, iż jedną z głównych szans rozwoju nieuciążliwych dla przyrody gałęzi gospodarki.

8.1 Cel strategiczny i cele ogólne

Na podstawie analizy Polityki ekologicznej państwa, Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2003-2006, Programu Ochrony Środowiska Powiatu Hajnowskiego na lata 2004-2011, Strategii Rozwoju Hajnowskiego oraz zagrożeń wynikających z sytuacji ekologicznej w gminie, iż celem strategicznym jest:

**POPRAWA STANSARDU ŻYCIA POPRZEZ
ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ GMINY PRZY RACJONALNYM
WYKORZYSTANIU WALORÓW PRZYRODNICZYCH
I GOSPODARCZYCH ŚRODOWISKA**

Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego w celach rozwojowych, warunkach powszechnego dostępu do dóbr przyrody, wymaga powszechnego stosowania proekologicznych metod oraz podejmowania działań sprzyjających

zachowaniu potencjału przyrodniczego regionu. Realizacja *Programu Ochrony Środowiska Gminy HAJNÓWKA na lata 2004 – 2011* zmierzająca do zachowania walorów środowiska naturalnego oraz poprawy jego stanu uzależniona jest od upowszechnienia informacji o planowanych kierunkach rozwoju oraz uzyskania akceptacji społecznej dla podejmowanych działań.

Długoterminowe cele ogólne programu (do 2011 r.) przewidują:

- ❖ Zachowanie oraz odtwarzanie rodzimego bogactwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych.
- ❖ Ochronę zasobów i poprawę jakości wód podziemnych i powierzchni ziemi.
- ❖ Ochronę zasobów wód powierzchniowych, poprawę ich jakości i zapobieganie ich zanieczyszczeniu.
- ❖ Poprawę stanu czystości terenów i zapobieganie zanieczyszczeniu powierzchni ziemi,
- ❖ Poprawę jakości powietrza atmosferycznego.
- ❖ Wzrost wiedzy społeczeństwa o stanie środowiska naturalnego, jego zagrożeniach oraz sposobach przeciwdziałania zagrożeniom.
- ❖ Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz poprawa komunikacji społecznej w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych gminy.

Przedstawione cele realizowane będą przez działania o charakterze inwestycyjnym i organizacyjno – prawnym w następujących obszarach:

- ❖ Ochrona przyrody i krajobrazu.
- ❖ Ochrona środowiska naturalnego.
- ❖ Racjonalne gospodarowanie zasobami.
- ❖ Działania o charakterze systemowym.

8.2. Cele i zadania realizacyjne

8.2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu

Cel ogólny: Zachowanie rodzimego bogactwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych

Cele szczegółowe:

- ❖ Zachowanie i wzbogacanie istniejących oraz odtwarzanie zanikłych elementów różnorodności biologicznej, w tym renaturalizacja cennych ekosystemów i siedlisk.
- ❖ Usuwanie lub ograniczanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń w celu zachowania różnorodności biologicznej.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. rozwój systemu obszarów chronionych (obszar Puszczy Białowieskiej),
2. ochrona i renaturalizacja siedlisk.

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. upowszechnienie i wprowadzanie form indywidualnej ochrony przyrody w postaci użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo krajobrazowych i stanowisk dokumentacyjnych przyrody,
2. ochrona i renaturalizacja ciągów i połączeń ekologicznych ze szczególnym uwzględnieniem dolin rzecznych,
3. rozwój rolnictwa ekologicznego,
4. ochrona elementów środowiska przyrodniczo-kulturowego,
5. rozwój sieci szlaków turystycznych i ścieżek przyrodniczych,
6. monitoring ruchu turystycznego szczególnie na obszarach chronionych,
7. zalesianie gruntów na glebach niskiej jakości według wykonanych projektów.

8.2.2. Ochrona środowiska naturalnego

Ochrona wód podziemnych, gleb i powierzchni ziemi

Cel ogólny: Ochrona i poprawa jakości wód podziemnych, gleb i powierzchni ziemi

Cele szczegółowe:

- ❖ Eliminacja czynników zagrożenia dla jakości wód podziemnych.
- ❖ Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. doskonalenie inwentaryzacji oraz likwidacja nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych,
2. modernizacja technologii uzdatniania wody do picia,
3. kompleksowa rekultywacja terenów zdewastowanych i zdegradowanych,
4. rekultywacja składowisk wyeksploatowanych z uwzględnieniem skutków wydobycia kopalin dla środowiska.

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. prowadzenie monitoringu lokalnego potencjalnych źródeł zanieczyszczeń,
2. maksymalne wykorzystanie eksploatowanych złóż oraz skuteczna i właściwa z punktu widzenia gospodarki przestrzennej rekultywacji wyrobisk,
3. wzmożenie działalności kontrolnej,
4. realizacja zadań wynikających z planu gospodarki odpadami.
5. umieszczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin.

Ochrona wód powierzchniowych

Cel ogólny: Ochrona zasobów i poprawa jakości wód powierzchniowych i zapobieganie ich zanieczyszczeniom

Cele szczegółowe:

- ❖ Zapobieganie zmniejszaniu się zasobów wód powierzchniowych.
- ❖ Zwiększenie retencji wód.
- ❖ Stałe ograniczanie zanieczyszczeń wód powierzchniowych.
- ❖ Przywracanie jakości wód do stanu wynikającego z ich funkcji ekologicznych oraz sposobów użytkowania.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. ochrona zasobów wodnych,
2. modernizacja ujęcia wody,
3. ograniczenie zanieczyszczeń wód:
 - a) budowa nowych oczyszczalni ścieków i modernizacja istniejących,
 - b) wyposażenie gospodarstw wiejskich w zabudowie rozproszonej w przydomowe oczyszczalnie ścieków,
 - c) realizacja inwestycji ograniczających zanieczyszczenia azotowe pochodzące z rolnictwa (budowa płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę i gnojówkę),

4. poprawa jakości wód.

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. sukcesywna budowa lokalnych ujęć wód w przypadku miejscowości o większych odległościach od ujęć wód oraz istniejących wodociągów,
2. realizacja działań w zakresie programów zapobiegania zanieczyszczeniom azotanami ze źródeł rolniczych,
3. kanalizowanie terenów w miejscowościach wiejskich, a także budowa przydomowych oczyszczalni ścieków oraz zbiorników bezodpływowych w miejscowościach o rozproszonej zabudowie lub o niewielkiej liczbie mieszkańców,
4. poprawa stanu technicznego i konserwacja cieków wodnych,
5. odbudowa i utrzymanie właściwego stanu melioracji szczegółowej i podstawowej,
6. zapewnienie ochrony naturalnych zbiorników retencyjnych,

Gospodarka odpadami

Cel ogólny: Poprawa stanu czystości terenów i zapobieganie zanieczyszczeniu powierzchni ziemi

Cele szczegółowe:

- ❖ Zmniejszanie ilości produkowanych odpadów.
- ❖ Odzysk surowców wtórnych oraz odpadów organicznych w celu ich dalszego wykorzystania.
- ❖ Właściwe składowanie i unieszkodliwianie odpadów.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. objęcie wszystkich mieszkańców gminy systemem zorganizowanej zbiórki odpadów komunalnych,
2. budowa instalacji i urządzeń do unieszkodliwiania, odzysku i recyklingu odpadów,
3. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych,
4. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów budowlanych wchodzących w strumień odpadów komunalnych,
5. rozwój systemu selektywnej zbiórki w celu zmniejszenia udziału odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych.

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. organizacja gospodarki odpadami opakowaniowymi,
2. organizacja gospodarki odpadami biodegradowalnymi,
3. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych,
4. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów budowlanych,
5. rozwój systemu selektywnej zbiórki w celu zmniejszenia udziału odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych.

Ochrona powietrza

Cel ogólny: Poprawa jakości powietrza atmosferycznego

Cele szczegółowe:

- ❖ Ograniczenie emisji „u źródła” w energetyce.
- ❖ Ograniczenie zanieczyszczeń komunikacyjnych powietrza.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza z procesów energetycznego spalania paliw i z palenisk domowych,
2. ograniczenie emisji „u źródła”:
 - a) modernizacja lub wymiana istniejących źródeł ciepła opalanych paliwem stałym na nowoczesne kotły opalane paliwem gazowym, płynnym lub biomasą wyposażone w automatyczną regulację procesów spalania podnoszących wydajność cieplną źródła.

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. przyłączanie do istniejącej sieci grzewczej nowych odbiorców.
2. modernizacja istniejącej sieci grzewczej.

Ochrona przed hałasem i promieniowaniem

Cel ogólny: Poprawa klimatu akustycznego i ochrona przed promieniowaniem

Cele szczegółowe:

- ❖ Zmniejszenie i eliminowanie hałasu i promieniowania ze źródeł przemysłowych.
- ❖ Ograniczanie oddziaływania hałasu komunikacyjnego.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. poprawa stanu nawierzchni dróg,
2. wspomaganie zapobiegania hałasowi i promieniowaniu „u źródła”.

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. modernizacja dróg.

Ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii

Cel ogólny: Minimalizowanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz sprawne usuwanie ich skutków

Cele szczegółowe:

- ❖ Eliminowanie źródeł i ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz zmniejszanie ich skutków.
- ❖ Doskonalenie istniejącego systemu ratowniczego na wypadek zaistnienia awarii i klęsk żywiołowych.

Działania krótkookresowe do roku 2007 i długookresowe do roku 2011

1. wdrażanie przepisów prawnych zgodnych z dyrektywami Unii Europejskiej odnoszących się do przeciwdziałania poważnym awariom środowiska,
2. tworzenie infrastruktury przy głównych szlakach komunikacyjnych, niezbędnej dla ratownictwa ekologicznego,

3. opracowanie programu informowania społeczeństwa o poważnych awariach środowiska i edukacji w tym zakresie, obejmującego działania na szczeblu lokalnym,
4. modernizacja i stała poprawa wyposażenia jednostek ratowniczo-gaśniczych w środki ratownictwa ekologicznego.

8.2.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi

Cel ogólny: Racjonalne gospodarowanie wodą, kopalinami i innymi zasobami naturalnymi

Cele szczegółowe:

- ❖ Racjonalizacja poboru wód do celów komunalnych i przemysłowych.
- ❖ Racjonalizacja wykorzystania gleb i złóż kopalin.
- ❖ Zmniejszenie zużycia energii na potrzeby ludności i przemysłu.
- ❖ Zmniejszenie wodochłonności gospodarki.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. restrukturyzacja poboru wody dla celów użytkowych, w taki sposób, aby zasoby wód podziemnych były użytkowane wyłącznie dla potrzeb ludności, jako woda do picia,
2. wspieranie działań mających na celu zmniejszenie zużycia wody w gospodarce,
3. wprowadzenie obowiązku umieszczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin,
4. opracowanie programu eksploatacji kopalin,
5. wykorzystanie alternatywnych źródeł energii (energia wodna, energia pochodząca z biomasy, energia słoneczna, pompy ciepłe).

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. ochrona zasobów udokumentowanych przed zainwestowaniem uniemożliwiającym ich późniejszą eksploatację (uwzględnienie zasobów w studiach uwarunkowań oraz planach zagospodarowania przestrzennego),
2. weryfikacja bazy danych o kopalinach w ramach regionalnej bazy danych,
3. wspieranie przedsięwzięć dotyczących korzystania z ekologicznych źródeł energii w indywidualnych gospodarstwach.

8.2.4. Działania o charakterze systemowym

Monitoring środowiska

Cel ogólny: Zwiększenie zakresu informacji o stanie środowiska naturalnego, jego zagrożeniach oraz sposobach przeciwdziałania zagrożeniom

Cele szczegółowe:

- ❖ Doskonalenie monitoringu stanu środowiska, analiza zmian zachodzących w środowisku i ocena zagrożeń.

Działania krótkookresowe do roku 2007 i długookresowe do roku 2011

1. rozpoznawanie i monitorowanie stanu środowiska i bioróżnorodności oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń,
3. doskonalenie systemu monitoringu jakości wód podziemnych i wielkości ich poboru na cele bytowe i gospodarcze,

4. doskonalenie monitoringu zasobów i jakości wód powierzchniowych; usprawnienie i rozszerzenie zakresu monitoringu,
5. wspieranie i realizacja zadań zarządcy składowiska odpadów w zakresie monitoringu.

Edukacja ekologiczna

Cel ogólny: Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców gminy oraz poprawa komunikacji społecznej w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych gminy

Cele szczegółowe:

- ❖ Wspieranie działań uzupełniających system edukacji formalnej, podnoszących ekologiczną świadomość społeczności i władz lokalnych.
- ❖ Zwiększenie efektywności edukacji ekologicznej przez promowanie najskuteczniejszych jej form i najważniejszych treści.

Działania krótkookresowe do roku 2007 i długookresowe do roku 2011:

1. organizacja regionalnego systemu informacji o edukacji ekologicznej,
2. prowadzenie szkoleń zawodowych w zakresie prawa, zarządzania, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, źródeł finansowania ochrony środowiska,
3. upowszechnianie i praktyczne wdrażanie zasad „Kodeksu dobrej praktyki rolniczej”,
4. wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez samorząd gminy,
5. wspieranie wdrażania nowoczesnych technik przyjaznych środowisku BAT (Best Available Technique),
6. edukacja ekologiczna w zakresie wprowadzania materiałów termoizolacyjnych w budownictwie, energetyce oraz w zakresie wprowadzania zanieczyszczeń do powietrza.

8.3. Program ochrony środowiska w latach 2004 – 2007

Przedstawiony Program Ochrony Środowiska zawiera wymienione imiennie w poprzednim rozdziale zadania o charakterze inwestycyjnym jak również organizacyjno-prawnym. Zadania zostały sformułowane po szczegółowej analizie istniejącego stanu środowiska w gminie oraz sporządzonej na podstawie danych statystycznych, ankietowych i danych z Urzędu Gminy w HAJNÓWCE oraz analizy SWOT.

Niniejszy rozdział zawiera uszczegółowienie zadań. Zadania dla organów samorządu terytorialnego zostaną rozdzielone według kompetencji oraz uzupełnione o szacowane niezbędne nakłady na realizację Programu i stopień ważności. Określone zostaną również priorytety dla zadań koordynowanych oraz oszacowane koszty realizacji zadań koordynowanych o charakterze inwestycyjnym. Niektóre z wymienionych zadań powinny być realizowane przez samorząd gminy.

Zgodnie z treścią sformułowanych przez Ministerstwo Środowiska *Wytucznych sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym* (2002 r.) program gminny winien składać się z dwóch części:

- **zadań własnych gminy (W)** - pod zadaniami własnymi należy rozumieć te przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji gminy.
- **zadań koordynowanych (K)** - pod zadaniami koordynowanymi należy rozumieć pozostałe zadania związane z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które są finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla wojewódzkiego

i centralnego, bądź instytucji działających na terenie powiatu, ale podległych bezpośrednio organom powiatowym, wojewódzkim bądź centralnym.

Program realizacyjny ochrony środowiska gminy HAJNÓWKA na lata 2004 – 2007 uwzględnia:

- zadania,
- priorytety,
- jednostki odpowiedzialne i uczestniczące w realizacji zadania,
- terminy realizacji,
- koszty realizacji – dla zadań własnych oraz koordynowanych, za które odpowiedzialne są samorządy gminne,
- źródła finansowania,

Zgodnie z *II Polityką ekologiczną państwa*, dla zadań własnych gminy przyjęto następujące stopnie priorytetowości:

I Priorytet – likwidacja bezpośrednich zagrożeń dla życia i zdrowia ludzi,

II Priorytet – konieczność przeciwdziałania degradacji środowiska w obrębie terytorium naszego kraju,

III Priorytet – konieczność partycypowania Polski w przeciwdziałaniu zagrożeniom globalnym (zmiany klimatyczne, warstwa ozonowa).

Gminne programy ochrony środowiska powinny zostać sporządzone na podstawie gruntownej znajomości aktualnego stanu środowiska w gminie. Podobnie jak polityka ekologiczna państwa muszą one określać przede wszystkim:

- cele polityki ekologicznej na terenie gminy,
- wybrane priorytety ekologiczne,
- rodzaj i harmonogram działań ekologicznych, których podejmuje się dana gmina,
- środki niezbędne do osiągnięcia założonych celów, w tym mechanizmy prawno – ekonomiczne i środki finansowe.

Zaplanowane cele, priorytety, działania (zadania) i środki muszą zostać zdefiniowane dla każdego z obszarów ochrony środowiska, którymi zajmuje się dana gmina, a więc:

- 1) ochrona dziedzictwa przyrodniczego;
- 2) poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;
- 3) racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych;
- 4) działania systemowe.

Częścią gminnego programu ochrony środowiska musi być stosowny plan gospodarki odpadami.

Zadania własne gminy

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2011	

Zadania organizacyjno-prawne

<i>Ochrona przyrody i krajobrazu</i>										
1	Opieka, konserwacja i utrzymanie pomników przyrody	Samorząd gminy	SIK om	0,2	0,2	0,2	0,2			Środki własne gminy, fundusze celowe
2	Realizacja programu zwiększenia leśności kraju	MRiRW, MŚ	Samorząd gminy, ARiMR, LP							Budżet państwa, środki własne, fundusze celowe

Poprawa jakości środowiska naturalnego

<i>Ochrona gleb i wód podziemnych</i>										
3	zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin	Samorząd gminy	SIP1							Środki własne w ramach działań statutowych

Ochrona wód powierzchniowych

4	Zapewnienie ochrony naturalnych zbiorników retencyjnych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin	Samorząd gminy	SIP1							Środki własne w ramach działań statutowych
5	Opracowanie programów optymalizacji wykorzystania istniejących komunalnych oczyszczalni ścieków z uwzględnieniem programu rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej	Samorząd gminy	SIKom, SIP1	2						Środki własne gmin, fundusze celowe
6	Opracowanie programu zwiększenia retencji wód oraz racjonalizacji gospodarowania spływami wód opadowych	RZGW	Samorząd gminy		b.d					Budżet państwa, fundusze celowe
7	Opracowanie regionalnego programu redukcji zanieczyszczeń w wydzielonych obszarach hydrograficznych – zlewniach lub grupach zlewni	RZGW	Samorząd gminy			b.d				Budżet państwa, fundusze celowe
8	Opracowanie programów (operatów) rekultywacji silnie zanieczyszczonych zbiorników wodnych (z wodami pozaklasowymi) oraz wspieranie realizacji programów rekultywacji wód	RZGW	Samorząd gminy				b.d			Budżet państwa, fundusze celowe, fundusze pomocowe i strukturalne UE

Gospodarka odpadami – zadania opisane w Gminnym Planie Gospodarki Odpadami

Ochrona powietrza

PROGRAM OCHRONY ŚRODKÓW WODNYCH I WYKONANIE DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODKÓW WODNYCH NA LATA 2004 - 2011 - PROJEKT

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2011	
9	Opracowanie i wdrożenie planów ograniczenia emisji spalin ze środków transportu poprzez poprawę stanu dróg oraz zagospodarowanie zieleni otoczenia dróg	Samorząd gminy	GDDPIA, Zarządy dróg			b.d.			Budżet państwa, środki własne, fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE
Ograniczenie ryzyka wystąpienia poważnych awarii									
10	Opracowanie gminnych planów zarządzania ryzykiem	Samorząd gminy	SIKOM		4				Środki własne gmin, fundusze celowe
Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych									
11	Opracowanie planów eksploatacji kopalni i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych	Samorząd gminy	SIP1		4				Środki własne, fundusze celowe
12	Wspieranie działań mających na celu zmniejszenie zużycia wody w gospodarce	Samorząd gminy	Podmioty gospodarcze			b.d.			Środki własne podmiotów gospod., fundusze celowe
Działania systemowe									
13	Wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez samorządy, lokalne organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie	Samorząd gminy	NGO, szkoły, ODN						Środki własne, fundusze celowe
14	Utworzenie społecznych rad ds. trwałego i zrównoważonego rozwoju przy urzędzie gminy	Samorząd gminy	NGO, Eksperti lokalni,	w ramach działań statutowych					Środki własne
15	Propagowanie modelu trwałego i zrównoważonego rozwoju w gminie	Samorząd gminy	podmioty prowadzące edukację środowiskową						Środki własne, fundusze celowe
16	Uproszczenie i informacja o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie, kraju i na świecie	Samorząd gminy	Samorządy, OEE, radio, prasa, telewizja						Środki własne, fundusze celowe
17	Wspieranie szkolnych kół zainteresowań, konkursów ekologicznych „ekologizacji” obiektów dydaktycznych i otoczenia szkół	Samorząd gminy, władze oświatowe	szkoły						Środki własne, fundusze celowe
Zadania inwestycyjne									
Ochrona przyrody i krajobrazu									
18	Tworzenie nowych obszarów zieleni i zadrzewień na terenach zabudowanych	Samorząd gminy	SIKOM		1	1	1		Środki własne gmin, fundusze celowe

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)						Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2011		
<i>Ochrona gleb i wód podziemnych</i>										
19	Modernizacja technologii uzdatniania wody do picia	Dyspozytorzy ujęć	Samorząd gminy							Budżet państwa, środki własne, fundusze celowe, fundusze pomocowe i strukturalne UE
20	Likwidacja nieczystych i nie nadających się do eksploatacji studni wiertonych i kopanych	Użytkownicy ujęć lub właściciele gruntów								Środki własne użytkowników ujęć
21	Kompleksowa rekultywacja terenów zdegradowanych i zdegradowanych	Podmioty gospodarcze, dyspozytorzy terenów	Samorząd gminy							Środki podmiotów gospodarczych, fundusze celowe
<i>Ochrona wód powierzchniowych</i>										
22	Kanalizacja sanitarna w Dubinach - II etap	Samorząd gminy	Sl.kom.	582,6						Środki własne, dotacje, fundusze unijne
23	Kanalizacja sanitarna w Lipinach	Samorząd gminy	Sl.kom.		1.183,6					Środki własne, dotacje, fundusze unijne
24	Kanalizacja sanitarna Dubiny - III etap i Nowosady	Samorząd gminy	Sl.kom.			2.517,2				Środki własne, dotacje, fundusze unijne
25	Budowa oczyszczalni ścieków w Nowosadach	Samorząd gminy	Sl.kom.				b.d.			Środki własne, dotacje, fundusze unijne
26	Budowa zbiornika małej retencji w Trywicy	Samorząd gminy	Sl.kom.				2.000,0			Środki własne, dotacje, fundusze unijne
27	Kanalizacja sanitarna i oczyszczalnia ścieków w Orzeszkowie	Samorząd gminy	Sl.kom.				2.432,6			Środki własne, dotacje, fundusze unijne
28	Kanalizacja sanitarna Dubicze Osocze - Chytra	Samorząd gminy	Sl.kom.				1.500,0			Środki własne, dotacje, fundusze unijne
29	Budowa kanalizacji w Postolowie i Sawinyrn Grodzie	Samorząd gminy	Sl.kom.				1.000,0			Środki własne, dotacje, fundusze unijne
30	Budowa kanalizacji Nowokorkowo – Trywicza - Kotówka	Samorząd gminy	Sl.kom.					3.000,0		Środki własne, dotacje, fundusze unijne
31	Budowa zbiornika małej retencji w Chytrej	Samorząd gminy	Sl.kom.					2.000,0		Środki własne, dotacje, fundusze unijne
32	Budowa kanalizacji Rzepiska – Borysówka - Wasilkowo	Samorząd gminy	Sl.kom.					3.000,0		Środki własne, dotacje, fundusze unijne

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania	
				2004	2005	2006	2007	2008-2011		
33	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w zabudowie rozproszonej i kolonijnej oraz w małych miejscowościach	właściciele budynków	samorząd gminy					b.d.	Środki własne, dotacje, fundusze unijne	
34	Przebudowa zbiornika małej retencji w Topilowie	Samorząd gminy	Sl.kom.					4.000,0	Środki własne, dotacje, fundusze unijne	
<i>Gospodarka odpadami – zadania opisane w Gminnym Planie Gospodarki Odpadami</i>										
<i>Ochrona powietrza</i>										
35	Modernizacja lub wymiana istniejących źródeł ciepła opalanych paliwem stałym na nowoczesne źródła opalane paliwem gazowym, ciekłym lub biomasą	Podmioty gospodarce, właściciele budynków	Samorząd gminy				600		Środki własne podmiotów i osób fizycznych, fundusze celowe oraz pomocowe i strukturalne UE	
<i>Ochrona przed hałasem i promieniowaniem</i>										
36	Budowa ekranów dźwiękochłonnych w miejscach nasilonej emisji hałasu	GDDPiA	Samorząd gminy						Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
37	Modernizacja drogi Czyżyki - Nowoberezowo	Samorząd gminy	Sl.kom.	231,8					Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
38	Modernizacja drogi Nowoberezowo – osiedle po PGR	Samorząd gminy	Sl.kom.		115,4				Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
39	Modernizacja dróg gminnych w Dubinach: ul. Towarowej i Granicznej	Samorząd gminy	Sl.kom.			276,9			Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
40	Droga Nowokornikowo - Gródówka	Samorząd gminy	Sl.kom.				b.d.		Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
41	Modernizacja dróg gminnych w Dubinach: ul. Łąkowa, Nowa, Graniczna, Wesola, Cegielniana i Grzybowa	Samorząd gminy	Sl.kom.					b.d.	Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
42	Droga Dubicze Osceze – Chytra - Progate	Samorząd gminy	Sl.kom.					600,0	Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	
43	Budowa drogi do Skryplewa i ulicy w Skryplewie	Samorząd gminy	Sl.kom.					250,0	Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE	

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY HAINÓWKA NA LATA 2004 – 2011 - PROJEKT

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2011	
44	Budowa drogi Mochnare – Dubicze Osoczne	Samorząd gminy	Sl.kom.						Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE
45	Asfaltowanie dróg gminnych publicznych (pozostałe)	Samorząd gminy	Sl.kom.						Budżet państwa fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE
Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych									
46	Ograniczanie zużycia energii cieplnej poprzez termomodernizację budynków	Właściciele gospodarstw	Samorząd gminy			b.d.	b.d.	b.d.	Środki własne właścicieli gospodarstw, budżet gminy, fundusze celowe
47	Wymiana oświetlenia na energooszczędne we wszystkich miejscowościach na terenie gminy	Samorząd gminy	Sl.kom.			210,6			Środki własne, dotacje, fundusze unijne
Działania systemowe									
48	Wspomaganie istniejących i tworzenie nowych ośrodków edukacji środowiskowej	Wojewoda, samorządy, parki narodowe, LP	Parki narodowe i krajobrazowe, LP, NGO, samorząd gminy			b.d.			Środki własne i współorganizatorów, fundusze celowe
49	Rozwój zagospodarowania edukacyjnego i turystycznego obszarów leśnych (ścieżki edukacyjne, szlaki turystyczne, tablice informacyjne itp.)	samorząd gminy, LP, parki narodowe	LP, NGO, samorządy, parki narodowe i krajobrazowe	brak szczegółowych danych					Budżet państwa środki własne samorządów, LP i parków narodowych, fundusze celowe oraz pomocowe i strukturalne UE

Zadania koordynowane

Lp	Nazwa zadania	Priorytet	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (wys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2011	
<i>Poprawa jakości środowiska naturalnego</i>									
Ochrona gleb i wód podziemnych									
1	Wzmoczenie działalności kontroli dla wyeliminowania niekoncesjonowanej eksploatacji kopalin	II	WIOŚ, samorząd gminy	0,3	0,3				Środki własne
2	Doskonalenie nadzoru nad przestrzeganiem ustaleń zawartych w decyzjach dotyczących ustanowienia stref ochronnych ujęć wody	II	SIP1, RZGW						Środki własne w ramach działań statutowych
3	Dokonanie inwentaryzacji i doprowadzenie do likwidacji nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych	I	Użytkownicy ujęć lub właściciele gruntów	0,2	0,4	0,4			Środki własne
Ochrona wód powierzchniowych									
4	Inspirowanie wdrażania najlepszych dostępnych technologii w procesie wydawania pozwoleń wodno-prawnych	III	Podmioty gospodarcze						Środki własne w ramach działań statutowych
Gospodarka odpadami – szczegółowy harmonogram znajduje się w Gminnym Planie Gospodarki Odpadami									
Organiczenie ryzyka wystąpienia poważnych awarii									
5	Opracowanie gminnego planu zarządzania ryzykiem	I	SIKOM		0,5				Środki własne gmin, fundusze celowe
Racjonalne użytkowanie zasobów									
6	Opracowanie planów eksploatacji kopalin i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych	III	SIP1		0,3				Środki własne, fundusze celowe
7	Wspieranie działań mających na celu zmniejszenie zużycia wody w gospodarce	III	Podmioty gospodarcze						Środki własne w ramach działań statutowych
Działania systemowe									
Edukacja ekologiczna									
8	Prowadzenie szkoleń zawodowych w zakresie prawa, zarządzania środowiskowego, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, źródeł finansowania ochrony środowiska	III	Samorząd gminy, ON						Środki własne w ramach działań statutowych
9	Wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej – propagowanie modelu trwałego i zrównoważonego rozwoju w powiecie	III	Samorząd gminy, NGO, szkoły, ODN						Środki własne w ramach działań statutowych

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY HAJNÓWKA NA LATA 2004 – 2011 - PROJEKT

Lp	Nazwa zadania	Priorytet	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (ys, zł)					Źródła finansowania	
				2004	2005	2006	2007	2008-2011		
10	Upowszechnianie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie, kraju i na świecie	III	Samorząd gminy, OEE, radio, prasa, telewizja						Środki własne	
11	Wspieranie szkolnych kół zainteresowań, konkursów ekologicznych „ekolożystki” obiektów dydaktycznych i otoczenia szkół	III	Szkoły						Środki własne	
Zadania inwestycyjne										
<i>Ochrona przyrody i krajobrazu</i>										
12	Zalesienia gruntów na glebach niskiej jakości według wykonanych projektów	II	Samorząd gminy, właściciele lasów, nadleśnictwa				3	3	12	Fundusze celowe
<i>Poprawa jakości środowiska naturalnego</i>										
Gospodarka odpadami – szczegółowy harmonogram znajduje się w Gminnym Planie Gospodarki Odpadami										
<i>Ochrona przed hałasem i promieniowaniem</i>										
13	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1624B Bieleszczyna - Dubiny	II	zarządy dróg						100	Środki własne, fundusze celowe, fundusze unijne
14	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1674 B Progałe	II	zarządy dróg				83			Środki własne, fundusze celowe, fundusze unijne
15	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1653 B Orzeszkowo	II	zarządy dróg	165						Środki własne, fundusze celowe, fundusze unijne
16	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1672B Dubicze Osoczne	II	zarządy dróg				93			Środki własne, fundusze celowe, fundusze unijne
Ograniczenie ryzyka wystąpienia poważnych awarii										
17	Doposażenie systemu ratownictwa drogowego w zakresie zwalczania zagrożeń środowiskowych	I	WIOŚ		10	10				Środki własne gminy, fundusze celowe

Wykaz skrótów:

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
BOŚ – Bank Ochrony Środowiska
GDDPIA – Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych i Autostrad
LP – Lasy Państwowe
MPEC – Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej
MRiRW – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MŚ – Ministerstwo Środowiska
NGO – organizacje pozarządowe
ODR – Ośrodek Doradztwa Rolniczego
ODN – Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
OEE – ośrodki edukacji ekologicznej
ON – ośrodki naukowe

PGNiG – Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo
PIH - Państwowa Inspekcja Handlowa
PIP - Państwowa Inspekcja Pracy
RZGW – Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej
SG – Straż Graniczna
SIKom – samorządowe jednostki organizacyjne wypełniające zadania w zakresie gospodarki wodnościekowej i oczyszczania terenów
SIOP – służby ochrony przyrody
SIP1 – służby planistyczne – (wykonawcy dokumentów, konsultanci)
UE – Unia Europejska
WIOŚ – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
WZMiUW – Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych

9. Zarządzanie programem ochrony środowiska

Do instrumentów wspomagających realizację programu ochrony środowiska należą instrumenty polityki ekologicznej, zasady zarządzania środowiskiem, wynikające z zakresu kompetencyjnego administracji samorządowej szczebla powiatowego i gminnego. W zarządzaniu środowiskiem szczególną rolę pełni „Program ochrony środowiska”, który, z punktu widzenia władz gminy, może być postrzegany jako instrument koordynacji działań na rzecz ochrony środowiska oraz intensyfikacji współpracy różnych instytucji i organizacji, opartej o dobrowolne porozumienia na rzecz efektywnego wdrażania niniejszego Programu.

9.1. Instrumenty polityki ochrony środowiska

Instrumentarium służące realizacji polityki ochrony środowiska wynika z szeregu ustaw, z których najważniejsze to: prawo ochrony środowiska, prawo wodne, o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, o ochronie przyrody, o odpadach, prawo geologiczne i górnicze, prawo budowlane.

Wśród instrumentów zarządzania ochroną środowiska można wyróżnić instrumenty o charakterze politycznym (np. Polityka Ekologiczna Państwa, wojewódzkie, powiatowe i gminne programy ochrony środowiska), instrumenty prawno - administracyjne oraz instrumenty o charakterze horyzontalnym (systemy zintegrowanego zarządzania środowiskiem, monitoring środowiska, system statystyki, społeczna partycypacja, działania edukacyjne, narzędzia polityki technicznej i naukowej, konwencje, umowy i porozumienia międzynarodowe).

Tradycyjny podział instrumentów zarządzania środowiskiem wyróżnia instrumenty o charakterze prawnym, ekonomicznym i społecznym oraz strukturalnym.

Instrumenty prawne

Kompetencje

Rozpoczęta z dniem 1 stycznia 1999 roku reforma ustrojowa państwa wprowadziła trójstopniowy system działania samorządu terytorialnego: województwo, powiat (także miasto na prawach powiatu) oraz gmina (również wiejska).

Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Do zadań gminy należą:

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty a w szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 1) ład przestrzenny, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) edukacji publicznej,
- 6) zieleni gminnej i zadrzewień,
- 7) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,

2. Ustawy określają, zadania o charakterze obowiązkowym,

Ustawy mogą nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, jak również z zakresu organizacji przygotowań i przeprowadzenia

wyborów powszechnych oraz referendów.

Poniżej wymieniono ważniejsze kompetencje organów gminy w zakresie ochrony środowiska, leśnictwa, rolnictwa oraz prawa górniczego i geologicznego.

W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:

Rada gminy

- uchwała gminny program ochrony środowiska,
- ustanawia ograniczenia co do czasu funkcjonowania instalacji lub korzystania z urządzeń, których emitowany hałas może negatywnie oddziaływać na środowisko,
- zatwierdza zestawienia przychodów i wydatków gminnego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej na dany rok.

Wójt:

- sporządza projekt gminnego programu ochrony środowiska po zasięgnięciu opinii zarządu powiatu,
- sporządza co 2 lata raport z wykonania gminnego programu ochrony środowiska,
- udostępnia znajdujące się w jego posiadaniu informacje o środowisku i jego ochronie na zasadach określonych w art. 19-24 POŚ,
- w zakresie swojej właściwości prowadzi publicznie dostępny wykaz danych o dokumentach, o których mowa w art. 19 ust. 2 oraz może zamieszczać w nich dane, o których mowa w art. 19 ust. 3,
- Może odmówić udostępnienia informacji, jeżeli:
 - wymagałoby to dostarczenia dokumentów lub danych będących w trakcie opracowania lub przeznaczonych do wewnętrznego komunikowania się,
 - wniosek o udostępnienie informacji jest w sposób oczywisty do zrealizowania lub w sformułowany w sposób zbyt ogólny,
- może na uzasadniony wniosek przekazującego informacje wyłączyć z udostępniania dane o wartości handlowej, w tym zwłaszcza dane technologiczne, o ile ich ujawnienie mogłoby pogorszyć jego pozycję konkurencyjną,
- podaje do publicznej wiadomości informację o zamieszczaniu w publicznie dostępnym wykazie danych o decyzjach wymagających udziału społeczeństwa, w trybie i na zasadach określonych w Dziale V Tytułu I POŚ,
- przyjmuje wyniki pomiarów wielkości emisji z instalacji w ramach zwykłego korzystania ze środowiska,
- może nałożyć obowiązek prowadzenia dodatkowych, wykraczających poza określone ustawą, pomiarów wielkości emisji z instalacji – w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska,
- przyjmuje zgłoszenie instalacji nie wymagającej pozwolenia, która może negatywnie oddziaływać na środowisko – w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska,
- może ustalić wymagania w zakresie ochrony środowiska wymagające eksploatacji, z której emisja nie wymaga pozwolenia, o ile jest to uzasadnione koniecznością ochrony środowiska – w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska,
- przyjmuje informacje o rodzaju, ilości oraz miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska od osób fizycznych nie będących przedsiębiorcami,
- przedkłada wojewodzie otrzymane od przedsiębiorców informacje o rodzaju, ilości oraz miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska,

- przyjmuje informacje o wystąpieniu poważnej awarii przemysłowej,
- przyjmuje wykaz, na podstawie którego ustalono opłaty za składowanie odpadów, do którego złożenia obowiązany jest podmiot korzystający ze środowiska,
- może nakazać osobie fizycznej eksploatującej instalację w ramach zwykłego korzystania ze środowiska lub eksploatującej urządzenie wykonanie czynności zmierzających do ograniczenia ich negatywnego oddziaływania na środowisko,
- może wstrzymać użytkowanie instalacji w razie naruszenia warunków decyzji określającej wymagania dotyczące eksploatacji instalacji, z której emisja nie wymaga pozwolenia, prowadzonej przez osobę fizyczną w ramach zwykłego korzystania ze środowiska,
- wyraża zgodę na podjęcie wstrzymanej działalności oraz oddanie do eksploatacji obiektu budowlanego, zespołu obiektów lub instalacji po stwierdzeniu ustania przyczyn uzasadniających wstrzymanie,
- sprawuje kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska w zakresie objętym swoją właściwością,
- występuje w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia przeciw przepisom o ochronie środowiska,
- występuje do wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o podjęcie działań będących w jego kompetencji, jeżeli stwierdzi w wyniku kontroli naruszenie przez kontrolowany podmiot przepisów o ochronie środowiska lub występuje uzasadnione podejrzenie, że takie naruszenie mogło nastąpić (wraz z wystąpieniem przekazuje WIOŚ dokumentację sprawy),
- przedstawia do zatwierdzenia radzie gminy projekt zestawienia przychodów i wydatków gminnego funduszu na dany rok, do dnia 15 stycznia,
- podaje do publicznej wiadomości zatwierdzone zestawienie przychodów i wydatków gminnego funduszu ochrony środowiska.

W zakresie gospodarki odpadami

Wójt:

- opracowuje projekt gminnego planu gospodarki odpadami,
- opracowuje projekt wspólnego planu gospodarki odpadami dla gmin będących członkami związków międzygminnych,
- składa radzie gminy, co dwa lata, sprawozdanie z realizacji planu gospodarki odpadami,
- aktualizuje gminny plan gospodarki odpadami nie rzadziej niż co cztery lata,
- opiniuje program gospodarki odpadami niebezpiecznymi, przedkładany przez wojewodę lub starostę,
- opiniuje zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie zbierania lub transportu odpadów,
- opiniuje pozwolenia na wytwarzanie odpadów lub decyzje zatwierdzające program gospodarki odpadami niebezpiecznymi, jeżeli miejsce prowadzenia odzysku, unieszkodliwiania lub zbierania przez wytwórcę, o którym mowa w art. 31 ust. 1, jest inne niż miejsce wytwarzania odpadów,
- nakazuje posiadaczowi odpadów usunięcie odpadów z miejsc nieprzeznaczonych do ich składowania lub magazynowania ze wskazaniem sposobu wykonania tej decyzji,
- jako organ właściwy do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla składowiska odpadów może uzależnić wydanie tej decyzji od przedstawienia przez inwestora ekspertyzy co do możliwości odzysku lub unieszkodliwiania odpadów w inny sposób niż przez składowanie,

- jako organ właściwy do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla składowiska odpadów odmówi wydania takiej decyzji w przypadku braku zgody wymaganej w ust. 2-4 lub jeżeli istnieje uzasadniona technicznie, ekologicznie lub ekonomicznie możliwość odzysku lub unieszkodliwiania odpadów bez budowy składowiska odpadów.

W zakresie gospodarki wodnej

Rada gminy

- wyznacza miejsce wydobycia kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów, w granicach powszechnego korzystania z wód.

Wójt

- przyjmuje zgłoszenia instalacji nie wymagających pozwolenia wodnoprawnego na wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi w ramach zwykłego korzystania z wód,
- wyznacza część nieruchomości umożliwiającej dostęp do wody objętej powszechnym korzystaniem z wód,
- może nakazać właścicielowi gruntu przywrócenie poprzedniego stanu wody na gruncie lub wykonanie urządzeń zapobiegających szkodom, jeżeli spowodowane przez niego zmiany stanu wody na gruncie szkodliwie wpływają na grunty sąsiednie,
- zatwierdza ugodę w sprawie zmiany stanu wody na gruncie.

W zakresie ochrony przyrody

Rada gminy

- sporządza miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego po ustanowieniu planu ochrony dla obszaru objętego planem ochrony lub dokonuje zmian w obowiązującym planie miejscowym – w terminie 1 roku od dnia wejścia w życie aktu ustanawiającego plan ochrony,
- uzgadnia jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego (właściwy miejscowo) projekt rozporządzenia w sprawie utworzenia, powiększenia, zmniejszenia lub likwidacji parku narodowego¹,
- wprowadza ochronę przyrody w formie: uznania za pomnik przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego, zespołu przyrodniczo – krajobrazowego oraz wyznacza obszary chronionego krajobrazu,
- sporządza plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów chronionego krajobrazu oraz zespołu przyrodniczo – krajobrazowego poddanych ochronie przez radę gminy,
- może uznać teren pokryty drzewostanem parkowym za park gminny,
- zapewnia mieszkańcom miast i wsi o zwartej zabudowie korzystanie z przyrody, przez tworzenie i utrzymywanie należytych stanów terenów zieleni i zadrzewień łączących się w miarę możliwości z terenami zielonymi.

Wójt:

- opiniuje projekty planów ochrony dla obszarów objętych formami ochrony przyrody jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego,
- uzgadnia jako organ jednostki samorządu terytorialnego, projekt rozporządzenia

¹ Ze względu na fakt, iż ustawa o ochronie przyrody nie precyzuje, który organ jako organ jednostki samorządu terytorialnego jest zobowiązany do uzgodnienia, utworzenia, powiększenia, zmniejszenia lub likwidacji parku narodowego.

- w sprawie utworzenia, powiększenia, zmniejszenia lub likwidacji parku narodowego,
- desygnuje do rady parku narodowego, na trzyletnią kadencję, przedstawiciela właściwego terytorialnie samorządu gminnego,
- uzgadnia jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego projekt rozporządzenia w sprawie utworzenia parku krajobrazowego,
- opiniuje jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego, projekt rozporządzenia w sprawie zniesienia parku krajobrazowego lub ograniczenia jego obszaru,
- desygnuje do rady parku krajobrazowego przedstawiciela właściwego terytorialnie samorządu gminnego,
- informuje ministra właściwego do spraw środowiska o wydaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji realizującej cel publiczny na obszarze parku krajobrazowego lub obszarze chronionego krajobrazu,
- wydaje zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości,
- ustala wysokość opłaty za usunięcie drzew lub krzewów,
- odracza, na okres dwóch lat, termin uiszczenia opłaty za usunięcie drzew i krzewów, jeżeli zezwolenie przewiduje przesadzenie ich w inne miejsce,
- wymierza karę administracyjną za zniszczenie terenów zieleni albo drzew lub krzewów powodowane niewłaściwym wykonywaniem robót ziemnych lub wykorzystaniem sprzętu mechanicznego albo urządzeń technicznych oraz zastosowaniem środków chemicznych w sposób szkodliwy dla roślinności oraz za usuwanie drzew lub krzewów bez wymaganego zezwolenia, a także za zniszczenie spowodowane niewłaściwą pielęgnacją terenów zieleni, zadrzewień, drzew lub krzewów.

W zakresie przeznaczenia gruntów do zalesienia

Rada gminy:

- wyraża opinię w sprawie zmiany charakteru użytkowania gruntu z rolnego na leśny.

Wójt:

- uzgadnia roczny limit zalesienia (ogólną powierzchnię gruntów rolnych, które mają być przeznaczone do zalesienia).

W zakresie prawa geologicznego i górniczego

Wójt:

- opiniuje koncesje na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin,
- opiniuje koncesje, a także wszystkie jej zmiany, na wydobywanie kopalin ze złóż, na bezzbiornikowe magazynowanie lub składowanie odpadów w górotworze, w tym w podziemnych wyrobiskach górniczych,
- opiniuje decyzję zatwierdzającą projekt prac geologicznych,
- wykonuje uprawnienia organów podatkowych w odniesieniu do opłat za działalność regulowaną Prawem geologicznym i górnicyzycznym w zakresie, w jakim gmina jest wierzycielem należności z tytułu tych opłat.

W zakresie inspekcji ochrony środowiska

Rada gminy:

- rozpatruje informację wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o stanie środowiska na obszarze województwa.

Wójt:

- wydaje właściwemu organowi Inspekcji Ochrony Środowiska polecenie podjęcia działań zmierzających do usunięcia bezpośredniego zagrożenia środowiska.

W zakresie utrzymania czystości i porządku w gminach

- Utrzymanie czystości i porządku w gminach należy do obowiązkowych zadań własnych gminy.
- Gminy zapewniają czystość i porządek na swoim terenie i tworzą warunki niezbędne do ich utrzymania, a w szczególności:
 - 1) tworzą warunki do wykonywania prac związanych z utrzymaniem czystości i porządku na terenie gminy lub zapewniają wykonanie tych prac przez tworzenie odpowiednich jednostek organizacyjnych,
 - 2) zapewniają budowę, utrzymanie i eksploatację, własnych lub wspólnych z innymi gminami, składowisk odpadów komunalnych i obiektów wykorzystywania lub unieszkodliwiania tych odpadów,
 - 3) zapobiegają zanieczyszczeniu ulic, placów i terenów otwartych przez: likwidację składowania odpadów w miejscach do tego nie przeznaczonych i przeciwdziałanie takiemu składowaniu, budowę i utrzymanie szaleatów publicznych, ustawianie koszy ulicznych na odpady w rejonach intensywnego ruchu pieszego, organizowanie odbioru odpadów komunalnych z urządzeń ruchomych,
 - 4) określają wymagania wobec osób utrzymujących zwierzęta domowe w zakresie bezpieczeństwa i czystości w miejscach publicznych,
 - 5) organizują ochronę przed bezdomnymi zwierzętami na zasadach określonych w odrębnych przepisach,
 - 6) tworzą warunki do selektywnej zbiórki, segregacji i składowania odpadów przydatnych do wykorzystywania oraz współdziałają z jednostkami organizacyjnymi i osobami podejmującymi zbieranie i zagospodarowywanie tego rodzaju odpadów,
 - 7) współdziałają z właściwymi organami administracji rządowej w organizowaniu gospodarki odpadami niebezpiecznymi wydzielonymi z odpadów komunalnych.

Instrumenty ekonomiczne

Do instrumentów ekonomicznych należą przede wszystkim: opłata za gospodarcze korzystanie ze środowiska, administracyjne kary pieniężna i dotacje z funduszy celowych.

Oplaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska

Oplaty te pełnią funkcje prewencyjne i redystrybucyjne. Funkcja prewencyjna realizowana jest poprzez, zachęcanie podmiotów (dotyczy to podmiotów gospodarczych) do wyboru technologii, lokalizacji produkcji, instalowania urządzeń ochronnych oraz oszczędnego korzystania z zasobów naturalnych w sposób najodpowiedniejszy z punktu widzenia ochrony środowiska. Funkcja redystrybucyjna polega na gromadzeniu środków finansowych jako odrębne fundusze przeznaczone na cele ochrony środowiska.

Oplaty pobierane są za:

- wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza,
- pobór wód i wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- składowanie odpadów,
- wyłączanie gruntów rolnych i leśnych z produkcji,
- usuwanie drzew i krzewów.

Oplaty trafiają do funduszy celowych (fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej oraz fundusz ochrony gruntów). Pobierają je organy administracji (np. Urząd Marszałkowski, organ gminy) lub, jak w przypadku gruntów rolnych i leśnych, wnoszone są bezpośrednio do funduszu celowego. Podmiot korzystający ze środowiska ustala

we własnym zakresie wysokość należnej opłaty (według stawek obowiązujących w okresie, w którym korzystanie ze środowiska miało miejsce) i wnosi ją na rachunek właściwego urzędu marszałkowskiego. Osoby fizyczne nie będące przedsiębiorcami ponoszą opłaty za korzystanie ze środowiska w zakresie, w jakim to korzystanie wymaga pozwolenia na wprowadzanie substancji do środowiska oraz pozwolenia wodnoprawnego na pobór wód w rozumieniu przepisów ustawy Prawo wodne. Należy także wspomnieć, że podobne opłaty pobiera się na podstawie przepisów prawa górniczego i geologicznego za działalność koncesjonowaną.

Administracyjne kary pieniężne

Kary pieniężne nie są sensu stricto środkiem ekonomicznym, są raczej związane z instytucją odpowiedzialności prawnej. Spełniają jednak funkcje podobne do opłat. Kary pobiera się w tych samych sytuacjach co opłaty, lecz za działania niezgodne z prawem. W odniesieniu do wód, powietrza, odpadów i hałasu, karę wymierza wojewódzki inspektor ochrony środowiska, a w odniesieniu do drzew i krzewów - organ gminy. Stawki kar zwykle są kilkakrotnie wyższe niż opłaty i trafiają do funduszy celowych. Ustawa POŚ przewiduje możliwość odraczania, zmniejszania lub umarzania administracyjnych kar pieniężnych.

Fundusze celowe

Fundusze celowe to fundusze tworzone ze środków opłat ekologicznych (fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej szczebla centralnego, wojewódzkiego, powiatowego gminnego). Formy pomocy finansowej z funduszy celowych to: kredyty i pożyczki preferencyjne, dotacje, subwencje.

Instrumenty społeczne są to narzędzia służące usprawnianiu współpracy i budowaniu partnerstwa. Wśród nich istnieje podział na dwie kategorie: pierwsza dotyczy działań samorządów – a narzędziami są przede wszystkim działania edukacyjne, druga polega na budowaniu powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem, gdzie podstawą jest komunikacja społeczna: systemy konsultacji i debat publicznych oraz wprowadzanie mechanizmów tzw. budowania świadomości (kampanie edukacyjne).

Działania edukacyjne realizowane są w różnych formach i na różnych poziomach, począwszy od szkół wszystkich stopni a skończywszy na tematycznych szkoleniach adresowanych do poszczególnych grup zawodowych i organizacji. Działalność ta prowadzona jest od wielu lat, lecz ciągle wymaga dalszego poszerzania sposobów aktywizacji społeczeństwa oraz szkolenia coraz to innych grup zawodowych i społecznych. Czynnikiem decydującymi o sukcesie realizowanej edukacji ekologicznej jest rzetelna informacja o stanie środowiska i działaniach na rzecz jego ochrony oraz umiejętność komunikowania się ze społeczeństwem. Komunikacja społeczna coraz częściej nabiera form zinstytucjonalizowanych. Z jednej strony jest to tworzenie biur komunikacji społecznej w urzędach, z drugiej strony – podpisywanie formalnych deklaracji współpracy z organizacjami społecznymi i wspieranie ich działań poprzez np. wprowadzanie przedstawicieli organizacji do różnego rodzaju ciał opiniotwórczo-doradczych, organizowanie regularnych spotkań z organizacjami, itp.

W nowym podziale kompetencji ustawodawca nakłada na instytucje rządowe i samorządowe obowiązek wzajemnego informowania się i uzgadniania. Obowiązek ten dotyczy w pierwszej kolejności wymiany informacji między przedstawicielami różnych szczebli samorządu i rządowych organizacji ochrony środowiska.

Ustawa Prawo ochrony środowiska nie przewiduje żadnych ograniczeń w korzystaniu z prawa dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie, a dostęp informacji nie jest uzależniony od uczestnictwa w żadnym konkretnym postępowaniu i posiadania jakiegokolwiek interesu w sprawie. Szeroko pojęta komunikacja może służyć wymianie informacji roboczej z innymi osobami pracującymi nad tym samym tematem, wspieraniu procesu decyzyjnego, podejmowaniu współpracy.

Współdziałanie jest niezbędnym instrumentem w przypadku konieczności uczestniczenia kilku podmiotów w finansowaniu przedsięwzięcia objętego programem ochrony środowiska. Uczestnictwo prywatnych właścicieli działek (np. w przypadku budowy systemu kanalizacji) wymaga zastosowania rozwiązań prawnych umożliwiających uczestnictwo grupy prywatnych podmiotów fizycznych jako partnera dla innych podmiotów prawnych. Takie rozwiązania w postaci np. utworzenia komitetu budowy, mogą także umożliwić formalne przekazywanie dofinansowania grupie prywatnych właścicieli ze strony podmiotu dysponującego środkami na realizację przedsięwzięcia np. w rodzaju przydomowych oczyszczalni ścieków.

Instrumenty strukturalne

Instrumenty strukturalne rozumiane są jako narzędzia dla formułowania, integrowania i wdrażania polityk środowiskowych. Są to przede wszystkim strategie i programy wdrożeniowe oraz systemy zarządzania środowiskowego.

Strategie i programy wdrożeniowe

Koniecznym jest opracowanie strategii rozwoju powiatu hajnowskiego, uwzględniającej wszystkie sfery działalności: gospodarczą, społeczną i ekologiczną.

Zarówno program ochrony środowiska, jak i plan gospodarki odpadami stanowią politykę ochrony środowiska do 2011 roku oraz określają program wdrożeniowy na najbliższe 4 lata (2004 - 2007).

Systemy zarządzania środowiskowego

Od zakładów przemysłowych, które nadal są źródłem poważnych zagrożeń dla środowiska, oczekuje się zwiększonej aktywności na rzecz jego ochrony. Ochrona ta nie może sprowadzać się tylko do naprawy już zaistniałych szkód i spełniania wymogów zdefiniowanych w pozwoleniach na korzystanie ze środowiska. Konieczne staje się przede wszystkim zapobieganie powstawaniu negatywnych oddziaływań czy szkód w środowisku. Działania na rzecz, ochrony środowiska wymuszane były przez czynniki zewnętrzne: społeczeństwo, przepisy prawne, administrację publiczną zajmującą się ochroną środowiska. Koncepcja zrównoważonego rozwoju stwarza podstawę do zmiany nastawienia przedsiębiorców do ochrony środowiska, polegające na samodzielnym definiowaniu problemów i szukaniu (z wyprzedzeniem) środków zaradczych. Stąd powstała koncepcja zarządzania środowiskowego.

Cechą zarządzania środowiskowego jest włączenie środowiska i jego ochrony do celów strategicznych firmy i przypisanie tych zagadnień do kompetencji zarządu firmy. Idea ta jest realizowana poprzez wprowadzanie systemów zarządzania środowiskiem (systemy sformalizowane - np. normy ISO 14000, EMAS, lub niesformalizowane - np. Program Czystszej Produkcji). Powinny być prowadzone działania inspirujące firmy do starań o wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego, wskazujące na niewątpliwe korzyści wynikające z jego wprowadzenia.

9.2. Finansowanie zadań

Koszt wykonania wymienionych w programie ochrony środowiska zadań oszacowano na podstawie wskaźników kosztów realizacji inwestycji przyjętych w *Wojewódzkim Programie Ochrony Środowiska* dla województwa podlaskiego, Powiatowym Programie Ochrony Środowiska dla powiatu hajnowskiego na lata 2004 – 2011 oraz biorąc pod uwagę nakłady na inwestycje o podobnym charakterze. Uwzględniono również informacje o planowanych kosztach inwestycji zawarte w ankietach nadesłanych przez samorząd gminy HAJNÓWKA.

Należy jednak zauważyć, że w wielu przypadkach nie uzyskano informacji na temat wysokości nakładów inwestycyjnych (głównie w zakresie gospodarki odpadami).

Możliwości realizacji inwestycji w zakresie ochrony środowiska ze środków własnych samorządów są limitowane ogólną sumą możliwych do uzyskania dochodów oraz potrzebą realizacji inwestycji w innych sferach działalności.

W latach realizacji krótkoterminowego programu ochrony środowiska (lata 2004-2007), należy przewidywać, że samorząd gminy powinien zabezpieczyć na inwestycje w zakresie ochrony środowiska środki własne w wysokości minimum 50% kosztów realizacji zadań.

W latach realizacji Programu dofinansowanie zadań będzie możliwe z funduszy celowych oraz programów pomocowych i strukturalnych UE:

- *Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego Województwa Podlaskiego na lata 2004 – 2006* umożliwi uzyskanie dofinansowania zadań z zakresu ochrony środowiska w ramach:
 - działania 1.2 na infrastrukturę ochrony środowiska w zakresie gospodarki wodnościekowej oraz gospodarki odpadami – 7 000 tys. EURO,
 - działania 4.1 Rozwój wsi i infrastruktury lokalnej związanej z rolnictwem – 7000 tys. EURO,
 - działania 4.2 Tworzenie warunków dla zwiększenia poziomu inwestycji lokalnych – 3 400 tys. EURO,
 - działania 4.3 Promocja turystyki – 3 000 tys. EURO,

W ramach działań 4.1 – 4.3 na infrastrukturę można będzie przeznaczyć jedynie część środków – około 40 % tzn. 5 360 tys. EURO. Łącznie ze środków *Programu Operacyjnego...* można będzie pozyskać 6 180 tys. EURO, tj. około 24 720 tys. zł.

Szacowana kwota dofinansowania może ulec zmianie w związku z faktem, iż ostateczna wersja *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004 – 2006*, od którego zależy tekst *Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego Województwa Podlaskiego*, jest w fazie opiniowania przez Komisję Europejską.

- Wojewódzki, powiatowe i gminne fundusze OŚiGW dysponują rocznie kwotą około 24 000 tys. zł. Zakładając pełne wykorzystanie środków w ciągu 4 lat można będzie dofinansować zadania kwotą około 96 000 tys. zł, w tym inwestycyjne kwotą około 85 000 tys. zł.
- Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych dysponuje rocznie kwotą około 1 000 tys. zł, tzn. że przy spełnieniu warunków dofinansowania zadań można będzie uzyskać w ciągu 4 lat około 4 000 tys. zł.
- Fundusz SAPARD przeznaczona na rozwój infrastruktury w rolnictwie kwotę 3 515 531 EURO tj. około 14 000 tys. zł.
- Fundusz Spójności będzie od roku 2004 wspierał zadania inwestycyjne o wartości powyżej 10 000 tys. EURO. Będzie on finansował zadania na podobnych zasadach jak obecnie fundusz ISPA. Uwarunkowania co do wartości zadań oraz nieustalone dotychczas limity dla województw, pozwalają jedynie na szacunkowe określenie

możliwości dofinansowania zadań. Szacunkowa kwota pozyskania środków z funduszu spójności wynieść może nawet 664 647 tys. zł. Przyjęto jako kwotę realną dla całego województwa podlaskiego 200 000 tys. zł.

- Ekofundusz oraz NFOŚiGW; fundusze te dysponują w skali roku środkami w wysokości około 2 250 000 tys. zł. Zakładając dofinansowanie zadań z funduszy ekologicznych na poziomie lat ubiegłych, można przewidywać uzyskanie dofinansowania z tych funduszy w kwocie około 25 000 tys. zł rocznie tj. 100 000 tys. zł w skali całego województwa

Realizacja zadań wymienionych w programie zmierza do zmniejszenia dysproporcji w rozwoju sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, zwiększenia liczby obsługiwanych mieszkańców w zakresie oczyszczania ścieków, znacznej poprawy stanu czystości powierzchni ziemi, poprawy stanu czystości wód i powietrza oraz zwiększenia stopnia bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców. Okres realizacji programu winien także owocować wzrostem świadomości ekologicznej mieszkańców, niezbędnej dla realizacji zadań proekologicznych.

Nadal jednak pozostanie do realizacji wiele zadań inwestycyjnych, niezbędnych do uzyskania stanu pełnej poprawy w zakresie ochrony środowiska. Będzie to głównie kontynuacja zadań wymienionych w niniejszym programie, w zakresie:

- budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków i rozbudowy sieci kanalizacyjnej,
- rekultywacji składowisk odpadów, poprawy efektywności selektywnej zbiórki odpadów oraz budowy Zakładu Zagospodarowania Odpadów,
- modernizacji istniejących źródeł ciepła oraz rozwoju i modernizacji instalacji zapobiegających zanieczyszczaniu powietrza,
- rozwoju energetyki odnawialnej,
- poprawy infrastruktury komunikacyjnej miast, zwłaszcza położonych przy głównych szlakach komunikacyjnych,
- doskonalenia zakresu monitoringu środowiska,
- rozwoju materiało- i energooszczędnych technologii,
- upowszechniania edukacji środowiskowej.

Literatura

1. *Ankiety wypełnione przez Urząd Gminy w 2004 r.*
2. *Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju - Polska 2025; Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2000.*
3. *II Polityka Ekologiczna Państwa, Warszawa, 2001.*
4. *Informacja o stanie środowiska na terenie powiatu hajnowskiego, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku, 2002.*
5. *Informacje Ochrona środowiska i leśnictwo w województwie podlaskim w 2001 r. Informacje i opracowania statystyczne, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2002.*
6. *Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2002.*
7. *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju; Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, 2000.*
8. *Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej - projekt, Ministerstwo Środowiska, 2002.*
9. *Krajowa strategia ograniczenia emisji metali ciężkich i trwałych zanieczyszczeń organicznych; Ministerstwo Środowiska, 1999.*
10. *Krajowy plan gospodarki odpadami, Warszawa 2002.*
11. *Narodowa strategia edukacji ekologicznej; Ministerstwo Środowiska, 1998.*
12. *Narodowa strategia ochrony środowiska na lata 2000-2006; Ministerstwo Środowiska, 2000.*
13. *Narodowa strategia rozwoju regionalnego; Ministerstwo Gospodarki, 2000.*
14. *Narodowy Plan Rozwoju (NPR), Ministerstwo Gospodarki, 2003.*
15. *Narodowy program przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej; Komitet Integracji Europejskiej, 1998 (ze zmianami).*
16. *NATURA 2000 Europejska sieć ekologiczna, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2002.*
17. Ogólnie dostępne źródła internetowe.
18. *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego, projekt, Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego, Białystok, 2002*
19. *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, Warszawa 2002.*
20. *Polityka leśna państwa (wraz z dokumentami uzupełniającymi, takimi jak Krajowy program zwiększania lesistości, Strategia ochrony leśnej różnorodności biologicznej i in.), Ministerstwo Środowiska, 1996.*
21. *Polityka transportowa państwa na lata 2001 - 2015 dla zrównoważonego rozwoju kraju, Ministerstwo Infrastruktury, 2001.*
22. *Program Ochrony Środowiska Powiatu Hajnowskiego, Białystok 2003.*
23. *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego, Białystok 2003,*
24. *Plan Gospodarki Odpadami Gminy HAJNÓWKA,*
25. *Plan Gospodarki Odpadami Powiatu Hajnowskiego,*
26. *Program wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002 -2010.*
27. *Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa; Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 1999.*
28. *Strategia ochrony leśnej różnorodności biologicznej, Ministerstwo Środowiska, 1996.*
29. *Strategia rozwoju energetyki odnawialnej; Ministerstwo Środowiska, 2000.*
30. *Strategia rozwoju turystyki w latach 2001-2006; Ministerstwo Gospodarki, 2001*
31. *Strategia rozwoju turystyki województwa podlaskiego, 2002*
32. *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego,*
33. *Średniookresowa strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 1998.*
34. *Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami, Białystok 2003.*
35. *Wskaźniki emisji substancji zanieczyszczających wprowadzanych do powietrza z procesów energetycznego spalania paliw, Materiały informacyjno-instruktażowe, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 1996.*

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY HAJNÓWKA NA LATA 2004 – 2011 - PROJEKT

36. *Wytyczne dla Planów Gospodarki Odpadami na szczeblu Gmin/Powiatów* - opracowane przez Ministerstwo Środowiska.
37. *Wytyczne do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym* – opracowane przez Ministerstwo Środowiska.
38. *Założenia polityki energetycznej Polski do 2020 roku*, Ministerstwo Gospodarki, 2000.